Mizo Pasaltha

TAITESENA

CHANCHIN

- A pian leh murna
- A tlangval lai leh nupui pasal thu..
- Chawimawina a dawng
- A thih thu leh a hnulam thil

Ziaktu R.

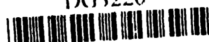
Published by YMA Press Board [illegible]
and Printed at YMA [illegible]

Mizo Pasaltha

TAITEŠENA

CHAŃCHIN

- A pian leh murna
- A tlangval lai leh nupui pasal thu.
- Chawimawina a dawng
- A thih thu leh a hnulam thil

Ziaktu : R. Khualluna

Published by YMA Press Board on behalf of Central YMA
and Printed at YMA PRESS

First Edition	—	1992
No. of Copies	—	1500
A man	—	Rs. 15/-

THUHMAHRUAI

Taitesena chanchin hi Pu R Khualluna'n chipchiar takin a ziak a, a peih fel chauh tihin a peih loh san ta a, a fapa Rualtinkhuma Râlte-in a pa sulhnu chu Central YMA-ah rawn thlenin, chhuah turin a rawn ngen a, Central YMA Committee peng pakhat Resources Sub. Committee chuan chhuah turin a rel a, YMA Press Board-in a bawhzui a, kan lo chhuah thei ta a ni

Hetianga Taitesena chanchin kimchang hi hmuh tur a vang khawp mai. Chuvangin mitin chhiar theih turin a bu pawh a tlawm thei ang bera buatsaih a ni a Mizo tlawmngaihna ngaisang mite tan lehkhabu chhiar manhla tak a nih kan beisei e

Kum 1976 daih tawha ziak a nih avangin thil thenkhat chu a bu nena inmillo a awm nual tawh a. Entirnan, Taitesena ruang pawh hi Central YMA Office-ah awm tawh lovin hun rei tak a lo zal tawhna hmunah khan a kir leh tawh a ni

Chhiartu zawng zawngte tlawmngaihna chibai kan buk a che u

Sd/-
C. LALROPUIA
Office Secretary,
Central YMA Office.

THUHMAHRUAI

Huaisen leh tlawmngai hmingthang, Tlangval Taitesena chanchin hi kimchang thei ang bera ṭhang leh thar ten an la ıawn hriat zel atàn leh a nuna entawn tlak leh zir tur awmte an rawn zir atan lehkhabùa lo vawn ṭhat hi a ṭul ka tıın ka duhna a rei tawh a Kan mithiamte'n rawn buatsaih se tıın ka lo thlir reng à. Chutih chhungin a chanchin hriate leh mit ngeia amah hmutute'n mual min liam zawhsan mai dawn si a. Chuvangin, a chanchin hre thei awm deuhte chu Rengram (Tripura) thlengin ka zawtin ka zawng a; ka theih ang tawkin ka rawn buatsaih ta ringawt mai a ni

Nimahsela, Taitesena hi naupang tê, kum 20 mi vel lek a nih avangin, chanchin a ngah vak hman loh bakah nikhawrei thilte a nih tawh avangin, azawng aza chuan hriat kim hleih theih pawh a ni tawh lova Amaherawhchu, kan hriat theih chinah pawh hian mi eng ang nge a nih chu kan hre thei nghal awm e. A chanchin sawitute sawi dan pawh a inang lo nual tawh a, tin, a chanchin thenkhatte chu lehkhabu dangah chhuah a ni tawhin kan hre nual tawh awm e. A chanchin ka lakkhawmnate chu heng mite hi an ni.

1. Pu Laituaha (Tlangsang, Tripura)
2. Pu Zaliana (Vanghmun, Tripura)
3. Pu Saichala (Kawrtethawveng, Mizoram)
4. Pu Thangrochhinga Kawrthah
5. Pu Denghnuaia ,,
6. Pu Nela ,,
7. Pi Selthangi ,,
8. Pi Darneihthangi ,,
9. Pi Lainghengi ,,
10. Pi Thangkungi ,,
11. Pu Dotinthata (L) ,,

(Pu Dotinthata, Taitesena nau, hi he lehkhabu ka buatsaih lai hian boral tawh ni mah se, a dam laia an chhungkaw chanchin a sawi ṭhin ka la hriat rengte nen). Heng mite hi Taitesena awmna Serhmun khawchhuak vek an ni a, amah

Taitesena mit ngeia hmutute an niin, tunah chuan kum 80 chuang an ni vek tawh Pu Laituaha hi Taitesena te sakeiin a seh tuma a hmu vetu a ni. Pi Lalnghengi hi Taitesena te kawmthlang ami, Taitesena te thih laia nula ni hman tawh a ni. Pi Thangkungi hi Taitesena nau, Dotinthata nupui, Taitesena te ina moa lut, an chhungkaw titi aṭanga thil tam tak hria a ni.

Tunah hian Taitesena chu a ruang hial lakchhuah a lo nih tak avangin, vawiin ni thlenga a chanchin leh an chhung kaw kal zel chhui tulin ka hria a Chuvangin, duhâm deuh hlekin ka rawn chhui a Thu inralkah tak takte pawh a awm ngeiin ka ring

Tin, lehkhabu han buatsaih hi a awlai lo hle tih ka hrechhuak a. Thawnthu phuahchawp ang leh duh ang anga siamrem mai mai theih a ni lova, History a nih avangin a chanchin sawitute sawidan inralkah tak takte, a hun thuah a engnge hmasa zawk a, a engnge hnuhnung zawk tih pawh hriat hleih theih tawh loh han siamrem vel chu a awlai lo hle mai Kan mithiamte hlei hlei hian lehkhabu buatsaih awlai loh zia leh peihawm lohzia chu an hriain ka ring Keini Primary Sikul pawh bawhliam lo tan chuan ṭawngkam han chhehfuh pawh a har hle mai.

Tin, he lehkhabu ka buatsaih laia a bu kalhmang tura thurawn min petu leh, min enpui a, a ṭawngkamte min siamfelsak a, khawla min chhutchhuahsaktu, Pu Lalliansâwta Sailo, S E O Kawrthah chungah ka lawm a. Tin, a chanchin min hrilhtute zawng zawng chungah leh, an chhung kaw bil chanchin ziak min phalsaktu, Pu Vanlalawia (Upa Lalawia) Kawrthah ami chungah ka lawm em em bawk a ni.

R. Khualluna
Chowkidar
26 6 1976 Kawrthah Dispensary

LAWMTHU SAWINA

Hei tunah ka pu, Taitesena (Ralthatchhunga) chanchin chu a bu hialin Pu R. Khualluna'n a han buatsaih ta mai a A chanchin hi a ṭha zawng leh a mawi zawng hlîra sawina a ni lehnghal a. Heng chawimawina leh hmingṭhatnate hi ka pu hian a phu phak hauh loh te a ni a, a zahthlak zawk hlein ka hria

Engpawhnise, ka pu hi a thih hian kum 20 mi vel zet chauh a ni a. A hun lai ka ngaihtuahin, chutiang ang naupang tein khawiah tlawmngaihah mi va khum thu awm suh, tih hi ka ngaihdan kumkhua a ni thin Amaherawhchu, tuna heti tak maia chawimawinate hlawha a chanchin mai ni lo, a ruhro te hial phawrh chhuaka chawimawina leh ropuina leh ngaihhlutna ropui khumtira a lo awm hi, lawmthu erawh chu sawi lo thei nun ka inhre lo

A hmasa berin Kawrtethawveng YMA nula leh tlangval, khawtlang nu leh pa, Kohhran leh mipui chungah ka lawmthu awm rawh se Heng an thil ngaihtuah chhuah thiam dante ka ngaihtuahin mak ka ti a; ruhro an ngaisang mai ni lovin, Mi TLAWMNGAI NIA AN HRIAT heti taka ngaihhlutna an nei hian anmahni hi tlawmngaihnaa entawntlak leh tlawmngaihna meichher chhitu an ni ka ti lo thei lo

Ka pu phei chu ka ngaihtuah phak mah lo va, a farnu (ka nu Kawlhnuaii) min ngaihtuah thartir a A dam laia a thu min hrilhte ka hrechhuak uar uar a, 'In theih tawkah chuan taimak leh tlawmngaih hi theihnghilh hauh suh u, i pu Taitea hniakhnung zui tum ula, a tlawmngaih avang leh thiante chhana thi a ni tih hi theihnghilh hauh suh u,' a tihte ka hre chhuak ṭhin. Tuna heti taka a u an chawimawina hi ka nu pawh khan han hria sela a lung a dam ngeiin ka ring a ni. Tin, heng mai pawh ni lovin, an hunlaia naupang chutiang lek si, lai leh upatena chawimawina ropui

khumtir a, chawimawina zu no hial an lo hlawhtlir te ka ngaihtuahin, ka pu Taitesena hian a phu loh chawimawina a hlawh niin ka hria a, ka lawmpui bawk a ni

Chubakah pawh, kan Zoram milian, mi lalte'na mi tlawmngai nia an hriat avanga ruhro takngial pawh zahder taka an lo sawngbawl dan zawng zawngte leh, Kolasib YMA General Conference 1976-a an lo chawimawi dante ka ngaihtuahin a ropui ka ti a Zoram mipuiten tlawmngaihna kan la hlutzia leh tlawmngaihna meichhher chu mit lo va chhit en zel kan la tumzia leh Zofate kan lo inlainatzia leh hmangaihzia a lang hlein ka hria

A tawp berah chuan, ka pu Taitesena'n mi TLAWMNGAI nih a hlawh avanga ngaisanga chawimawitute zawng zawng chungah ka lawm a Chubakah a chanchin, a bu hiala lo buatsaih peihtu, leh a chanchin ka hriat phak loh tam tak pitar-putarte lo zawt a, tha leh tui senga lo buaipuitu, Pu R Khualluna chungah ka lawm em em bawk a ni

Ka lawm e

Vanlalkima
(Taitesena tupa)
Borai khua

12 8 1976

BUNG 1

A PIAN LEH MURNA LEH AN KHAW PASALTHA KHUANGCHERA

Kan thlahtu, hmanlai huna kan pi leh pute chanchin chu kan hre tawh nual âwm e Khaw inhnaih te tea awmte pawh an inngeihlo em em a, an indo a, an inthat a, Pathianin a duh ang taka a siam mihringte nunna hlutzia pawh an hre lo a ni

Kum 1871 hma lam phei kha chuan phaitual vaite leh hnamdangte runin an that vak vak thin a An sum leh paite laksakin nunaute pawh zuah chuang lova sawisak te pawh an nei thin Tin, puitling hnathawk thei awma an ngaihte erawh chu that lovin sal atan an man a, an khaw lamah an hawn a, an chhawr vak vak bawk thin a ni Kum 1871 lai vela Kumpinu sawrkarin thu a dawnah chuan "Mi lu la hnamin phaitual mite vawi 19 an run tawh a, mi 297 lai an that a, mi 336 lai salan an man tawh" tih a ni Kum 1871 Pawlkut Thla ni 23-ah chuan Alexandrapur Thingpui huana hnathawk enkawltu Mr Winchester chu hnathawktute a veng lai an that a A fanu naupang te, Mary Winchester chu an man a, an khaw lamah an hawn leh bawk a Chutianga khawvel sawrkar ropui ber mai, British hnam ngei mai an han sawisa ta chu Kumpinu sawrkarin a han hriat chuan a thin a ur ta hle mai a A hmaa thu an lo dawn tawhte nen an han ngaihtuah chuan thlah thlam reng mi an ni lo tih an hre ta a Tichuan, kum 1871-72 ah chuan Mizo ho siamtfel tur leh tukzal turin Kumpinu sawrkar chuan sipai tam tak a tir ta a Chung sipai tam tak Mizorama lo kal chu a ni, tun thlenga Vai lian' an tih thin chu Nimahsela, lal thenkhatte erawh chu tlawm ahnekin an thin a rim a, an pawngpawih sawt bawk a ni.

Mizote hi hmasang atanga mahnia ro lo inrel thang leh Lal khua ṭawh phawt chu 'thuneihna tawp' nei ṭhin au lo ni bawk a, thubuai hlabuaiah pawh an chunga thuneitu leh roreltu hlauh tur awm chuang hek lo. Mizo leh Mizo pawh ram inchuh thuah te, lo neih ram thuah te leh thu eŋgemaw mai avang tein an thu a lo buai a, an indo va, an inthat a, an inrun fo ṭhin.

Hetianga inrun leh inthah vak vakte an chin-em avang hian mi huaisen pasaltha te hi an hlu em em a. Lal huaisen leh khua leh tui nei ṭha apiang an lalna a zauin an ropui mai a ni. Heng hun lai hian Sailo lal, Suakpuilala khuaah pasaltha huaisen deuh mai, Lalhrima Khiangte a awm a Lalhrima hi a huaisenin a chak bawk a. Suakpuilala khua leh tui chhanhimtu leh khaw ṭhenawmte nena indo thuhlaah pawh ral that thei pawl tak leh hmatawng ber a ni thin Chuvang chuan an lal, Suakpuilala pawhin a ngainain a thlamuanpui em em ṭhin a ni. Tin, Lalhrima hian fa pa thum a nei a, chung a fate chu Khalhvunga te, Pahanga te, Dungsangi te an ni Tin, an lal Suakpuilala pawhin fapa sawmpahnih lai a nei a. Heng a fate hi an puitlin hnuah indangdarhin Lal tlangnei an ni vek a ni

Suakpuilala thih tak hnuah chuan Lalhrima chu Suakpuilala fapa pasarihna Sailianpuia khua leh tuiah a awm zui ta a ni. Heng hun lai hian indo leh inthah mai maite an chin em avangin ŗâl a ṭi em em a Hlau leh thlabar em emin an awm ṭhin. Khaw lian douhte chu an ŗalmuang deuh a, khaw te dauhte erawh chu an ŗâltiin, zana mutmu tuah loh chang pawh an ngah ṭhin a ni. Chutiang chu an nih avangin khaw te tak tea awm hi an ngam lova, an infinkhawm a, in zali-zânga laite, sangkhat dawn lai tein an awm ṭhin a ni Chutianga khaw khata an tam ṭhin em avang chuan ram an ei bua ṭhuai a, reilotea h an pem sawn an pem sawn ṭhin. Khaw ngaiah chuan kum nga aia rei

an awm ngai meuh lo Kum nga an awm pawhin an awm rei pawl tak a ni hial awm e Hetiang an nih avang hian Suakpuifala thlahte leh a khua leh tuite pawh khaw thar kaun, hmun tam takah an insawn a. Heng Bawlte, Hreichuk, Rulpuihlim. Kanghmun, Hmunpui, Khawtlhnim, Tuahzawl, Reiek, Mualthuam, Arte leh Chhipphui te hi an awmna hnu vek a ni Khawrihnima. an awm lai hian Lalhrima fapa Khalhvunga chuan an thenawm nula, Dothangi chu nupuiah a nei a. Khalhvunga nau, Pahanga pawhin rei vak lovah Lianzovi nupui atan a nei ve bawk a Tichuan, an pa Lalhrima chuan mo pahnih inkhata awmpui reng chu inngeih loh palhte p wh thil awm thei a ni e tih thuah Khalhvunga te nupa chu a indantir a Ah indan atanga rei lo te, kum 1882 Pawltlak thla vanglaun fapa duhawm tak mai an nei ta a. a hmingah chu in a pu ralthah chawiin 'RALTHAI-CHHUNGA' an sa a. Nupang santha leh thisen ngah tel tawl tak a nih avangin TAITESEN' tiin an ko thin a Chu chuan a hming tha chu hliahin, a hming tak lo zawk leh kohna mai mai chu puin 'TAITESENA' tih a ni ta a ni

Hun engemaw ti hnuah chuan Taitesena chuan farnu a nei a, a hmingah Kawlhnuan an sa a. Taitesena te unau hi an pa chuan a deminei pui lo hle a Kawlhnuan kum hnih mi leh a nih lai chuan khawsikpui rang chia naim a boral ta mai a Chutia an pain a boralsan tak si avang chuan an bainvaih lutuk hlauin, an pu Lalhrima chuan a in lamah a ladut leh ta a Kum khat lek an awmho hnu chuan Taitesena nu chuan Tailubiala lakah nau a lo pai ta mai a An thil duh loh leh huatzawng tak a nih avangin an hnawtchhuak ta a A chhuah hnu reiloteah chuan Taitesena nu chuan a nau paina Tailubiala chu a nei zui ta a ni. Chutia a nu a ngailaat em em leh a thlamuanna ber, 'Pa nei lo mah ila, nu tal ka la nei e' tia a lo inhnemna berin a han phatsan ta chu Taitesena chuan a ṭuar na em em mai a. chuta tang chuan a na chu a do ta ngat mai a ni.. Hmasang atangin pasalte in aṭanga midang laka naupai

h' "Uire' ah chhlar an ni thin a, mipa fate hi chuan an do chawk thin reng a ni. Chntianga do tumtla zak thei chu pate thlavang hauh ngama ngaih an ni thin

Taitesena te chhung chu Khawrihnim atangin Tuahzawlah an pem a. Tuahzawla an awm lai hian pasaltha huaisen deuh mai, Khuangchera a awm a Amah hi pavalai tak mai, fa pahnih nei a ni. Tum khat chu sakei an hual a. Neihthanga nen hualchhung lutah an tang a, thlang lam atangin fei nen an chhoh beih a Nakinah chuan Khuangchera chu sakei chuan a rawn zuan ta a, Khuangchera chuan a phaw hmangin thlanglamah a han vawrh thla tawp mai a, a thlanglama awm Neihthanga chu a mawngtamah a seh ta a. Neihthanga chuan na a ti hle mai a, "Awi ka nu, a va na tak em!" a han ti a. Khuangchera chuan, "E, Neiha, mipate chuan nute hming em chu kan lam dawn em ni?" a ti a. Neihthanga na tuar pawh chu a ngawi ta vang vang mai a ni. Khuangchera chuan sakei chu a han beizui a, a mitah tak mai chuan a vit vak mai a Sakei pawh chuan na a ti hle a ni ang, a te tuar mai a Tichuan, thlanglamah a tlan thla a Hualmawng lama an lal, Sailianpuia ho chuan an lo kaphlum ta a ni.

Tum khat chu Khuangchera hovin an ramchhuak a Tlawng lui kam zawlah chuan sai rual chu an lo tla sup sup mai a. Khuangchera chuan saipa ngho tha ber chu a chaldarah a han kap thuai mai a, sai ve thung chuan hnahthel khu leng chuk khawpin a han phin a. Nimahsela, Khuangchera chu a persawn hman hlauh mai a, a la hman ta lo va. A piah lawkah chuan sai chu a ding khur ta chur chur mai a. A silai chu a thun leh sawk sawk a, a bengkuaah tak mai a han kap leh nghek mai a, sai chuan a tuar ta lo va. a tlu ta rup mai a. Hemi tuma a sai kah hi a chhal hle mai a, a ngho sei lam chu pachang dung chen leh khap a ni. He a sai kah chawi hian a fate hmingah pawh Saikhuma leh Saichhungi a sa a ni. (Saichhungi hi tarkawna damin Kawrthah khuaah a thi a ni).

Khuang hera hun lo nan Vailen vawihnihna a lo thleng a. He Vailen vawihnihnain an rawn tum ber chu, an lo len hmasak tum a Mizo lalte nena an inremna thuthlung Mizo lalten an bawhchhiat avang leh awm hlen tawh turin chhim leh hmar atangin an lo thawk a ni. He Vailen hnihna hi Mizo lal thenkhat chuan an lo kap leh mai a, thenkhat erawh chuan kap lovin remthu an lo sawipui a. Tichuan, kum 1890-ah chuan Vailian hotu, Captain Brown-a chu Aizawlah a awm a. Mizo lalte nena inremna siam duain lalte chu a koknawm a. Chumi kum Tomir thla bulhtuah lai chuan Suakpuilala fate chu an khaw mi tam tak hruain Aizawlah an han kal a, duh ang taka inberemin remna sa-ui an tan ta a ni. Amaherawhchu, hemi hnuah pawh hian lal thenkhat chuan bawlna an la siam zauh zauh reng a. Hemi kum Khuangchawi thla hian Tlawnglui dungah sipai tam tak an lo chho tih an hriat chuan Saihanpuia khuate chuan inremna thuthlung pawh hrechang lovin lo kah leh mai chu an rawt a. Nimahsela, an lal, Saihanpuia chuan, 'Thutiam tawh chu bawhchhiat a tha ngai lo ve,' tiin lo kah chu a remti lo va. Nimahsela, an lalin kah a remtih loh pawh chu hrechang lovin Khuangchera leh a thiante mi pasarih lai chu an tlanliam lui a Tlawnglui an zawhthla a. Tlawnglui kam hmun pakhatah chuan sipaiho chuan bul an lo siam a an inkulh nghuk mai a. Khuangchera te ho chuan an hmuh veleh engdang sawi lo chuan kah tumin an veh ta a. An han kap ta thuai thuai mai a. Chutia silai a lo rik veleh chuan sipaiho chuan rang takin silai lo rikna lam chu an han kap ve ta chiam mai a. Sipaiho chuan an rin kah mai a ni rain, an zinga Ngurbawnga chu vanduaithlak takin an kap fuh hlauh mai a, a aw-ka pawh chhawn hman lohvin a thi ta nghal a. Sipaiho chuan an rawn kual nghal tituh mai si avangin a ruang hlawm hman lo chuan an tlansan ta a.

Sipai tamzia leh ralthuam an neih tamzia an hriat chuan mi tlemtein han kah hnch mai chu an ni lo tih an hriatin,

kap tawh lova hawsan mai ṭhain an hria a. Nimahsela, Khuangchera chuan thiante ruang han hawnsan ngawt mai chu ni thelin a hre lo va, Ngurbawnga ruang chu hlawm ngei a tum ta tlat a (Puakphur leh tawnglettu atana sipai in an rawn hruai Hrangkhawl-ho kha Mizo hnam chi ve hawk an nih avangin Mizote khawsak dan leh zia engkim an hre si a; Mizote'na thiante ruang kalsan mai an duh lohzia leh ruang hlawm ngei an tum an rin tlau sipaiho chu an hrilh ni tur a ni) Ngurbawnga ruang chu a thiante'n hlawm an tum ngei ang tih an rin avangin a chah atan hmangin sipaiho chuan ngawi rengin an ching ta a. Khawthim tantirh chuan ruang hlawm an tum chuan Khuangchera te chu an thawk ta a Nimahsela, ruang awmna an thien hma chuan sipaiho chuan an lo kap ta chiam mai a „ Mahse an vanneiha siamin tumah an kap fuh lo va Chutah to hran an rel ta a Ngawi rengin awm ila, an haw duh emaw min ti ang a, zan rei tak thieng chuan min chang reng peih tawp nang, lak theih dan a awm mai ang' an ti a Thimhlim lamah chuan an baidawng a, ngawi reng chuan an nghak ta a Khawvar dawn lam chuan Khuangchera chu silai pawh keng lovin, chempui nen Khuangchawi thla ral lam eng ring chuan thawm dim takin Ngurbawnga ruang awmna lam chu a pan phei ta a. Sipaiho lam khan an lo chang peih name'h mai a Khuangchera'n ruang a han kuah thu a, puak a han tum chiah lai chuan silai a lo ri thuai mai a, Khuangchera chu a kawngah an rawn kap fuh hlauh mai a, a chesawn thei ta lo va Khuangchera chuan sipai hliam tuara thih chu a hreh ngang ni tur a ni, a chem chuan inzaihlum tumin a hrawkah a inzai ta ngawt ngawt mai a. Mahse a chem a hil deuh nge, mahni inzai chu a har deuh ni ang a inzaihlum thei mai si lo va Sipaiho chuan ênge nen an va enfiah a, chutih laite chuan amah a lo inzai rawk nawk mai a. Sipai pakhat chu a chem a pe a, zaizirin a hrawka zai turin a ti a. Sipai chuan a zaihlum ta a ni Heng hunlaia puakphur tur leh ṭawnglettu tura an hruai Hrangkhawlho chuan tun thlengin

thawnthuah an la sawi thin a ni Heng mite hi an hming sawi thei lo mah se, Khuangchera te an ni ngei ang tih a chhuidawn theih a ni

Tichuan, Khuangchera ruang leh Ngurbawnga ruang pawh chu a enih atan an hmang zai leh ta a An thiante chuin an ruang chu hlawm an han tum eltiang thin a, mahse sipaiho chuan an thawm an hriat veleh an lo kap vak zel si a 'A, tihngaihna a awm lo a ni e' Kan ruhlauh tam hma hian i hawsan mai ang u," tiin hreh tak chung leh mihian lo fak chungin an hawsan ta a. Khua an thlen dawn chuan di telin ruang tem aa siam a, an zawi a, hmai ang lo lakin m in thlenpui ta a ni.

An lal, Sailianpui chuan Khuangchera leh Ngurbawnga an thi tih a hriat chuan a uin pawi a ti em em mai a An ruang lem chu ruang tak angin sawngbawlin puandum a tuam ve ve a Sailin a thlaichhiah a, thlan an laia an phum ta a ni. An ruang tak tak erawh chu Tlawngdung Changsil ah hlawmin leh vuita awm lovin an luangral ta a ni

Hemi tum Tlawng'ui dunga sipai lo chho hi an tamin an hrohrang a na hle a Khaw hal pawh an uar hle a ni Khaw han kang meuh hi chu a rapthlakin ei leh barah pawh hmasitna nana lo a siam a Chuvangin, Mizo lal tam tak pawh an zamin, buaina siam zel pawh a harsa ta, an zal phah em em a ni Nimahsela, lal zawng zawng chu an zal lam vek chuang lo va, inkah zauh zauh leh khaw inhalsak vel chu a awm chho deuh reng a ni Hun a lokal zel a, Khuangchera te vai lo kah atanga kum sawm dawn lai hnuah zawng Mizoramah inkah leh khaw inhalsak chu a awm ta meuh lo Zoram pawhin remna leh muanna kawng zawhin kal a siam tan ve ta a ni.

Tichuan, Sailianpuia khua leh tuite chu Tuahzawl atangin Reiek-ah an insuan a Reieka an awm lai hian an lal, Sailianpuia pawhin a boralsan ta a ni A khua leh tui chu a

f te Lalluaia leh Hrangvunga'n an insem a Lalluaia [illegible] Reiek tlang an chang a. Hrangvunga khuate erawh chu Rei[illegible] atangin Mualthuamah an insawn ta a. Hrangvunga hi l[illegible] nih nise, kum tlinglo naupang mai leh rorel thain a la nih loh avangin, Bawrhsapin Mualthuamho chu Lal dang pek [illegible] tum a. Nimahsela, a khua leh tuite chuan an duh lova Hrangvunga, naupang te chu Bawrhsap hmaah h[illegible]uain, "H[illegible] lal kan nei a, lal dang kan duh lo" an ti a. T[illegible]chuan, Bawrhsap chuan Hrangvunga nupui nei, kum tling [illegible] rorel thei a nih hmaa Hrangvunga khua leh tuia [illegible] tu[illegible] D[illegible]-khuma (Hrangvunga pate) chu a dah ta a ni Hrangvunga pawh hi Taitesena ang bawkin a nuin pasal dang a nei bawk a. A nau Lalthangpuii nen Dokhuma [illegible] hr[illegible] Chembuangi nuin a enkawl a ni

Tichuan, nikhua a lo rei a, Mualthuam atangin Arte ah an insawn a Arte atangin Chhippuiah an insawn leh a Chhippui atangin kum 1898 ah khawthlang Seihmuna an chhuk thlak hi chuan Taitesena te, Hrangvunga te pawn tlangval an ni ve tawh nain, Hrangvunga hian nupui a la neih loh avangin ro a la rel lo Dokhuma vekin ro a rel a ni Serhmun khua hi in 327 lai an ni a, silai pawh 35 lai an nei a, mihring pawh 1600 chuang zet an awm a ni Seihmuna an awm thlak hi chuan Zoram pawh a thlamuanthlakin, Chanchin Tha (Pathian Thu) pawhin Zoram a fang tan tawh a, hmun thenkhatah chuan nghet takin zung a kaih tawhin, vai lam thilte pawh an lei thei nual tawh a ni Thir lamte pawh vai hmanraw siam an hmang thei tawh a, tin, Kawlram lam atangte pawhin an lalut thei tawh a ni.

*****

BUNG 2

TAITESENA NAUPAN LAI LEH A PA THLAVANG A HAUH DAN

Taitesena hi kum 1882 Pawltlak Thla thla vanglai Khawrihnim khuaa piang a ni a. A naupan tet laiin a pain a thihsan a, a nuin pasal dang a neihsan a, a pute hnenah a awm leh kan tih tawh kha Pahanga te farnu, Dungsangi pawhin Chhippuia an awm laiin pasal a nei a, nimahsela, a vanduai asiamin fapa pakhat lek a nei hman a, a pasal chuan a boralsan leh ta mai a A fapa, Lallinga nen chuan a pa in lamalr chuan an awm ve leh ta a. Taitesena te unaute nen hian an inhrawn ta nawk nawk mai a ni Pahanga te nupa hi an thain an fel em kher a, Taitesena te unau pawh hian min hringtute an ni lo tih an hre lo hial ang tih khawpin an chungah an tha a ni Ram buai leh hun harsa kara awm nimahse theihtawp an chhuah a, Taitesena te unau hian mi ei ang leh silh len fenah rual an awh hiauin eizawnna kawngah te pawh theihtawpin an tang a Pahanga te nupa hi an vanduai a chhia a, an fa hmasate pathum lai mai nausenin an hlohva A palina chu Chhippuia an awm laiin a lo piang a, chu zawng an dam ta a ni Taitesena pu, Lallrima chuan, "Kein a hming ka sa ang e, kan raldo apiang kan hnehin kan that thin a, chuvangin Dotinthata ni rawh se," tiin a hming a sa a Dotinthata pian hnuah hi chuan an pu pawhin a dam reipui ta lo va, Chhippuia an awm laiin a boralsan ve ta a ni

Taitesena hi a naupan lai atang rengin naupang danglam tak a ni a A harhvanain a tho zing thei em em a, zing a thawh veleh hian khawlaiah a tlanchhuak vat a Khawlaia sial awm zawng zawng hi a chhiarin a enkim vek zel a. An sial ni lo, midang sial zawng zawng pawh a hriat kimsak vek a ni Chuvangin, mahni sial hrechiang lo te'n sial an inchuh chang pawhin Taitesena'n 'Chumi khanitc

sial a ni e,' a tih tawh chuan Lal leh upate pawhin hmal enah an en ngai lo. Tin, an sial phei chu zingtin chi a pe ziah a, chi hi a tihek em em mai a. A pa phei chuan, "Taite, chi a vangin a harsa si a, chi i tihek em mai," tiin a hau thin (A ni taka, heng hun lai hi chuan chi hi an teng thin a, chiten hi a awlai lo hle a Chi luiah zamiak tein an thawk a, chi tui kha belin an chhuang a, a tui zawng zawng a kang a chi-ah a lo chang a ni a, Tin, chi lui hi luang hiau hiau a ni ngai mang lo va, tlem te te a lo putchhuak te a ni a, nghahkhawl nan pawh hun reife a ngai a ni. Chu mai bakah pawh a chhuankhang nan thing tam tak a ngai a. Chutianga harsa a nih avang chuan a tengtu tan chuan tuktina sial han liah (pek) ziah mai chu a uiawm duh hle rong ang) Nimahsela a nu hian a lo tan tlat a, "Chi te chu pa in dam te chuan in teng zel anga a ni mai alawm " a lo ti thin a. Tin, an sial pawhin Taite sena chu a uel em em a ni

Tin, Taitesena chuan sial insi te, vawk insual te, ai insual te hi hmuhnawm a ti em em a. Sial insi te, vawk insual te an awm chuan a chaw ei lai pawh a tho va, chaw ei thulh thakin a en duh thin a ni Zan a mut tawh hnuah pawh sial insi thawm a hriat chuan a tho duh zel a Tuli a ên loh pawhin meichher chhi talin a en thin a ni Ar in sual takngial pawh hmuhnawin a ti em em a, an arte phei chu chak lo zawk dawna a hriat chuan a chhan duh hial thin

Heng hun lai naupang hote hnathawh ber chu· Zawlbuka tuah tur thingnawi fawm te, zawlbuk tui tur chawi te, thangkam leh sava veh te, inkhualtelem te, thei lawhte leh chhunate fehnaa kal te a ni deuh ber a. Sikul te an neih loh avangin engemaw kawngah chuan naupangte chu an zalen angreng hle a ni Taitesena pawh naupang dangte ang bawkin heng a chunga kan han sawi tak ang te hi a hna chu a ni ve mai a Thangkamte hi a hrat hle a, a âwk thei lem lova, sava eiawh chu a perh thla thei hle thung a

r \ chang chuan Taitesena chu a pate fehnaah a kal ve tam a Ina a awm ni hi chuan Zawlbuk thingnawi tur hi a fawm lawk teuh thin a, inhnuaih a dahkhawl a, naupan dang thingnawi keuh tur nei lote chu a pe bawk thin Tin, an upate tan hi a hmal ngai lova, mun an tirh pawhin chak zawk ang maiin a tuan a tha a ni Taitesena hian a naute pawh hi a hai ngai lova, chuvang n an nguna em em a ni. Dotinthata (Dova) phei hi chuan a Kalna apiangah zu a tum thin a Chuvang chuan a thianteho nena an thil tih tur tan tak pawh a tih loh phah thin a ni Vawikhat chu a ramvah naah a naute, Dova leh Lallinga chu a hmu a pangkai ih deuh mai hi an hmu a Taitesena chu a han lawm a, a han lo ta a. A chhuk lam chuan a chesual pah a, a tla ta a, a bumek ruh a bawhoelh ta hlauh mai a Dova leh Lallinga lah chuan tihngaihna an hre si lova bumek ruh pelh cu-al chung chuan an hawpui ta a In an tuan chuan an pa chuan rang takin a lo siam dik sak a a siamdik chhung-te chuan ani lah chu a tuar lo ang maiin a awm a a pa chuan mak a ti hle mai a A ban chu tuamsakin a dun lo ching a awrhtir ta a Chutia na a nei a ni tih a nu (amah li nu) chuan a lo hriat chuan, a ei atan tan artui a rawn pe a Mahse, Taitesena chuan a lo ei duh awzawng lo mai a A pa chuan, "Taite, i helm hip la i thisente a t chak ang a, i can na pawhin a dam hma phah dawn nia," a ti a Nimahsela, Taitesena chuan, ei a hnekin 'Paih vek rawh u, ei ngaihnge a lak pawh in lo lak chu le! Pek kir leh tawp tur nawm, tumahin ei hauh suh u Dova te pawh khan an lo ei mai ang e, ka awi hauh lo a nia, paih vek rawh u," a ti a. Mahse, a nute chuan paih lovin a rukin a nauteho tan chuan an lo chhumsak a Chutia a hriat an hlauh nak alai chuan Dova pui kha naupang â ngaing a ni a, a u hnenah chuan, "Ka u Taite, i artui ei duh loh kha ka nute min chhumsak a, kan ei asin" a lo ti roh mai a. Taitesena chuan an ei a ni tih a hriat chuan pawi a ti em em mai a A naute pawh chuan chuti taka

pawi a ti a ni tih an hriat chuan a dangte pawh chu kawl chi ngun an hre lo va, midang an pe ta ringawt mai a ni

Hunte lo kal zelin nikhua a lo rei a, Taitesena te pawh t'angval lo nin, a farnu Kawlhnuan pawhin nulat a rawn hre'tan ve ta a An ni, Dungsangi chuan Kawlhnuan puan-tah zirtir ni pahfawmin Taitesena puan atan Ngoteknerh an tahsak a. Hlai fê an tah hnu chuan an tingduang nen chuan a daih ta lo va A ni chuan, "Kawli, i nuin tingduang a nei ang, zuk dil rawh,' a ti a Kawli chuan a nu tingduang chu a zuk dil a, a lo pe a, a nu tingduang chu an hmang tel ve ta a Taitesena chuan a nu tingduang an hman chu khawi atangin emaw a lo hre hlaun mai a A farnu Kawli'n a tah dap dap lai chuan Taitesena chuan, "Kawli, i nu tingduang in hmang tih ka hria a ni, engahnge khu nu thil khu in lak reng reng," tih leh-zaichah a tual ta mai a. Puanbu zawng zawng chu a pawtdawk vek a, la chu a tum'el tawp tawp a, meiah rawh a tum a. Mahse, a ni Sangi chuan a rim a chhia ang tun rawh chu a phal lo va, nimah-ela, an hmu leh ta chuang lem lo. Taitesena hi zaidam hle mahse a nu a dona kawng, a pa thlavang a hmuhnaah chuan a thin a chhiain, mawi leh mawi lo pawh a sawi thei lo a ni.

Vawikhat chu a nuin Kawli chu dawnfawh phur turin a sawm a. Hemi kum hian Taitesena te chuan dawnfawh an thar ve hauh lo mai a A nute chuan Kawli hnenah chuan, "I peih chuan va phur ta che, i nauteho lahin an duh e n em si a, mi a sawm phal mah chuan a lawmawm khawp alawm," an lo ti mai a. Kawli chuan a u hriat hlau tak chung si chuan a nu (amah hringtute) lo ami chu a va phur ta ţeuh mai a. Chhuat thlanglamah chuan an bun ruih mai a. Taitesena leng chu a lo haw a, ei tum chuan an satphel phawk phawk a. A ei dawn ţep chuan dawnfawh an thar ve loh leh a nuten an ngahzia chu a hrechhuak thut a, a ngaih a tha ta hauh lo mai a. Kawli hnenah chuan. 'Hei

Kawli, khawi ami nge?" a han ti leh te te a. Kawli chuan a sawi ngaih si lo va, a ni lah chuan a ṭawt-sek sek ta mai a. A ni Sangi chuan a lo chhang a, "A, Taite, dawnfawh kan thar ve si lo va, i nuin phur turin mi a rawn sawm a, Kawli'n a va phur anih kha," a ti a. Chu veleh hlauh ang tak tak chuan, "Khu nu thil ka ei lo vang," tih leh paih a rual ta a. A pum dang zawng zawng pawh chu inchar tukverhah chuan a paih ta pawp pawp mai a. A nau, Lallinga khan a lo ui em em mai a, a rukin Dova kha a sawm a. Inhnuai lamah an tlanthla a, an lo zuk ei a. Chutia an ei lai chu a zuk hmu hlauh mai a. "Kha engahnge in ei, ei reng reng suh u, lo chhuak vat rawh u," a zuk ti a. An hlau si a, an ei ngam ta lo va. An lo chhoh pah chuan Dova chuan dawnfawh bung chu a rawn lek chho vu vu a. Chu pawh chu "Paih rawh, khu nu thil khuan kan inchhung hi lo thleng fo lo rawh se," a ti a. A pa chuan, "I paih taw'h hnuah chu ei ang hmiang, vawk pawhin an eiral mai mai tho dawn alawm," a lo ti a. Nimahsela, Taitesena chuan an ei chu a awi ta chuang lo a ni. (Dova chuan chumi ṭuma a u Taitesena dawnfawh paih chu a ui ngang a niang, putar pui anih tawh hnuah pawh dawnfawh a ei dawn apianga hrechhuakin, 'Khami tuma ka u, Taitea dawnfawh paih kha cau ka ui ngawt mai' a la ti reng a ni.

Vawikhat chu a ṭhianpa, Hranga nen an awm hahdam nilen tlaiah Thangrikhumi rim turin an kal a. An kalna tur kawngah chuan Taitesena chuan a nu vawkchaw pe lai a zuk hmu a, engdang sawi lo chuan a kir leh ta daih mai a. Hranga lah chuan a ngaihna a hre lo khawp mai a. "Engtizia nge ni kan kir leh tak thut mai?" tia a zawh chuan, engdanga chhang lo chuan, "E, khulaia nu vawk chaw pe kha i hmu ve lo'm ni?" ti ngawtin a chhang a. Thudang engmah pawh sawi zui lo mahse Hranga chuan a hrethiam mai a. A nu vawk chaw pe kalpelh a hreh vang a lo ni reng mai a. Taitesenan a nu a do dan hi mak tak a ni.

Mi inah leng dawn a sumhmun thleng pawhin kal tawh mahse, a nu a lo awm a, a ṭawngṭai a Krist chuan a kir leh tawp duh a ni. Peh kawngah pawh a nu ṭawngṭai a Krist chuan hnunglam anih leh chak takin a kal phah a, hmalam anih leh umphak duh lovin zawi tein a kalphah thin a ni. Tin, a nu chang hi a do a ni lo va, a nute thil reng reng chu ui, ar chenin a do vek a ni.

Zan khat chu Taitesena pa chuan an nu hnenah, "Taitea thil tih dan em em hi chu a tha ka va han ti lo em ve aw! A nu hi chu lo do ta pawh ni se, a awm viauin ka hria a. Chuti pawh ni lo, an thil neih zawng zawngte dova a nute thil anih avanga naupangte thil duh ngawih ngawih pawh kan ina lakluh a han phal lo tawp mai hi chu, a ti lutuk deuh chuan ka hria a ni," a ti chuar chuar a. An nu lah chuan, "E, mak ti mah ta che, kei chu Taitea hian a tiṭha ṭhak ṭhak ka ti ngawt asin. Mipa fa chu hetiang ṭhak hi nih tur a ni. Taitea rilru tur ka inchhan hian, kei pawh mipa chu ni ila, ani ai mah hian ka nasain ka ring asin! Thenkhattea fate naupan tet te laia an han uiresan a, midang an han neihsan ringawt mai hi chu hmeichhia ka ni na vang vangin ka ngaithiam lo. ka haw dah asin. Thenkhatin 'Ka do ve' an ti a, do tluan leh ngam si lo va an han hrualhut leh te hi ka thin hi a lo ter at thin a ni. Taitea ang ngat hi chuan mipa fate hi chuan uirena hi chu do, thei sela chuan, Mizo zingah uirena te pawh hi a tlem deuh awm asin mawle. A dik takin kan ṭawng ta puithza suh se, keini nupa hian heti tak hian an upau [illegible] hian ṭan kan lain, mite silh leh fen ang, ei [illegible] awt lovin kan hlam hram hram zawk a [illegible] pawhin mite faider a, 'An hrinte pawh mi se, hei [illegible] hi chuan a lem chuang lo vang' ti hiat khawpin kan [illegible]. Chuti si lo se, an han beihvaih anau turzia mai ni. [illegible] anpte ki han ngaihtuahpui chang chuan ka thin hi a [illegible], a [illegible] pawh hi ka han hluah hluah thin a ni. Tin, a reng thuah kan a Khalhvunga pawhin hetianga

thlavang hauhtu fapa a nei hi chu mitthi khua atang pawhin rawn thlir sela, a lawm hlein ka ring asin. Ani phei chuan, 'Taite, kha aia nasa khan do la, do tluanchhuak thak rawh' a rawn tiin ka ring asin," tiin a lo chhang a. An pa pawh chuan a han ngaihtuah a, "E, chutiang zawng chuan ka lo ngaihtuah ngai hauh lo va, chutia i han sawi takah chuan thil ni awm takte pawh a lo nih reng chu mawle !" a ti a.

*****

BUNG 3

TAITESENA'N CHAWIMAWINA A DAWNG

Seihmunah hian Zawlbuk an sa a. An lal, Dokhuma kawi thlang mualdung lai takah mualdung hawi chho zawnga sak a ni Nitin mai hian a pachhuakin an hnatlang luih luih reng mai a A chung an chih ni chuan thlipui leh ruahpui a lo thawk a lo thawk ta a, a chung atana di tel hlansate chu a rawn vawrh thla ta chum chum mai a. Ruah lah a tam nghal nasa mai si a, hnatlangho 'inchunga lawn te pawa chu an chhuk a, an tlanchhe vek a. Taitesena erawh chu a chhuk ve duh miah lo va, a chih ngaiin a chih mial mial mai a Upa hoten chhuk ve tura an tih pawhin hre lo ang mahn a thawk chhunzawm zel a. Thli leh ruah ban hnu chuan midang pawhin an chhunzawm leh ta a, Ni tam tak an hnatlan hnu chuan tha takin an sa zo thei ta a ni. Tichuan, an Zawlbuk sak zawh thar chu an lal chuan sialin a lawm a, an hlimtlang hle a ni An Zawlbukah chuan tlangval zawng zawng chu an riak khawm ta a.

Zawlbuka tlangvalho riah khawm hi thatna tak a nei a. Zanah engemaw rikrum thil lo awmah te, satla leh zualko kal ngaiah te a huhova chet vat theihnate a nih bakah, Mizo mize tha 'Tlawmngaihna' inzir chhuah nan te, inbuan leh inchhai chak zir nante a pangkai em em a ni. Tin, tlangval leh naupang sual deuh sawizal nante pawh an hmang

bawk thin. Zawlbuka êng an hman ber chu mei êng a ni a. Zawlbuk chhuatlaiah meipui an chhem a, chumi êng ring chuan an thiltih tul apiang an ti thin. Hetiang meipui hi zin mut reh hma chuan a eng tawka tuah reng anih avangin thing pawh a hek hle a. Chuvangin, chhun lamah tlangval hovin thing an pu a, thenkhat chuan feh hraw pahte leh ram kal haw pahtein an pu a. Tlangval thenkhat chuan, "Zanlama naupang ṭakah," tiin kawtchhuah bul tak takah an dah a, chu chu zanthim hnuaiah naupangte an laktir thin. Heng tlangvalho thing put hi tum lian put pui leh hnawng tak tak te a nih thin avangin a alh kai lawk thei thin lo va, a ti aihkaitu turin chhunah naupang zawng zawngin thingtang ro (thingpawi) an ṭawm thin. Chung an thingnawi ṭawm chu thimhlimah Zawlbukah an dah theuh a, dah lo leh awl ru an an awm chuan an inzawtchhuak vek a, an hremin a tuk leh lamah a leta tam dah turin an tuk thin. (Chutianga thingnawi ṭawm nawntir chu 'vawi' an ti a, a ṭhathnem lam chu zawng awm tiata tel a ni tur a ni.)

Zantin thimhlimah mipa naupang zawng zawng thingnawi dahin Zawlbukah an kal ziah a, tin, zawlbuk tui tur an tum bawk a ni. Chung naupangte chu tlangval sual deuhte chuan an fuihpawih a, an insualtir fo thin. Tin, Zawlbuk thing tuah a alh that theih mang loh chuan tlangval sual deuh chuan zan pawh nise, thingro ṭha ramhnuai ami zawng turin naupangte chu an tir thin. Tin, naupangho hi tlangval ṭhenkhat chuan an tiduhdah hle thin a, an thil tih peih loh engkim ti turin zanthim khawchhe, hnuaiah pawh an tirin, naupang hlauh tur pawh an ngaihtuah ngai lo. Tin zawlbuk mei tuah turte in an tir a, an tuah alh deuh leh "In tuah alh ḷutuk, a sa," an ti a, an tuah alh loh deuh leh "In tuah alh lo, a thim," an ti bawk si a. Chutiang chuan naupang an vin an vin ṭhin. Hetianga naupang sual pawh ni lem si lo tlangval ṭhenkhatin an vin a, an tiduhdah em em mai ṭhin hi Taitesena chuan pawi a tiin a vei em

em a "A dam chhung ngeia ama nun leh taksa hlana tiihreh vek a tum a ni Chuvangin, Taitesena hriata eng ti tur pawhin tlangvalin naupang an tirh chuan. Taitesena chuan, "Keima'n ka ti ang e, ka kal ang e," tiin naupangho a chel khalh ta zat zat mai a. Taitesena hriata naupang tirh chu Taitesena tirh ang hlauh a ni ta zel mai a. Chuvangin, engemaw chin atang phei chuan Taitesena hriatah chuan tlangvalin naupang an tir ngam ta lo a ni.

Tin, tlangvalte'n naupang an tirhna tam ber chu vaibela zuk tur vaihlo thamtir a ni a. Chung pawh chu Taitesena chuan a kal khalh loh vek leh, "Hei ka paikep che u asin," tiin a theh thei ta zel mai si a. Tlangvalho pawhin Taitesena vaihlo rinpui leh a paikep nih fo mai chu an duh ta lo va Chuvangin, thimhlim lenchhuah dawna vaihlo pai theihnghilh lova intodelh zیah an tum phah ta bawk a ni. Taitesena hian zawlbuka a awm ve tawh chuan tlangval hovin naupang an tirh hlauin zawlbuk mei tuah hi a chuh tlat a. Thingnawi chu tlem tlemin eng inzawm pâtin a tuah thin. Taitea ve bawk (Vankunga pa) chuan a sawi thin a, "Zawlbuk mei tuahtûah te hian kan han tang ve thin a. mahse Taitesena ang hi chuan êng inzawm pât chuan kan tuah ve thei meuh lo a ni," a ti thin

Tin, tlangval thenkhat chuan naupangho tuichawi khawlsa zawlbuk tui, zing hmaiphih nan mai pawh ni lovin, inbûal nan hlalte hman an ching thin a Chutianga tlangval thenkhatin zawlbuk tui ren lo baksaka an hmang thin chu Taitesena chuan tha a ti lovin, tihreh vek a duh a Zing a thawh veleh zawlbuk tuium ruak apiang tuikhur lamah a tlanliampui a, zing karah pawh vawikhnih vawi thum a chawi mai thin a. Chuvangin, tlangvalho pawhin tui ren lo taka hman chu nuam an ti rei ta lo va, engemaw chin atang phei chuan zawlbuk tui chawi pawh an chin phah ve ta hial a ni. Taitesena hian a zanlam hun tam tak chu zawlbukah hian a hmang thin a. Tin, zanah pawh zawlbuk lai lamah

pawh a mu ngai lo va engemaw rikrum thil leh tul thut thilah pawh che hmasa ber tura inralrinpin kawngka lam hnaih bawhbel bulah puan veng rengin a mu ṭhin. Tin, mite ṭanpui a peihin, mite tan a inhmang nasa em em a Khawi lovah pawh tar chau deuhte leh tanpui ngai nia a hriatte chu ṭanpui a hlah ngai lo Heng thlanlaih zawlko kai, damlo meppui, khawhar riahpuite leh khawtlang tawmngaih tulna chiah chuan a bang ngai lo a ni

Tin, heng hun chen hian Mizote zingah tlawmngaih huai sena inelna hi a nasa em em a Naupan lai atangin huaisen te pawh an zir a, zan thima mel thingthu dah hla ber ngai nihah te an inel a Inelna a nasat em avangin tlangval reng reng tlawmngai lo pawh a awm theih loh a ni Thatchhe deuh leh peih lo deuh tan pawh thiante zah vang tala tlawmngaih luih ve a ngai a Tin, nupui pasal inzawn thu ah an fimkhur hle bawk a, thatchhia leh hrisel lote an inthiahrik tlat avangin, thatchhe deuh leh natna ruk neite pawh in an inzepru tlat a, taima leh hrisel anga lan an tum tlat thin a ni, Kan sawi tak angin tlawmngaihah te inelna a nasat em avang hian thiante aia huaisen leh tlawmngai fi lawi nih chu thil awlai fò deuh mai a ni a Tin, lal leh upate lahin an ngaisangin, an hlutsak em em bawk a ni

Chutianga Serhmun khuaa thiante aia huaisen leh tlawm ngai thei ber nia an hriat chu, val-upain a rukin an chhim chhiah a, engemaw ni pawimawh bikah chawimawina Zu no an hlan ṭhin a ni. Hetianga chawimawina dawngtu Taitesena hian thiante aia zu no han dawm hmasak leh no hian bik han dawm kha a hreh a, a biru bo ṭhin a ni Nimahsela an zawng chhuak lui tal a, an'n a an hmasak phawt loh chuan midangin an lo inkhaih mai duh bawk si lova, an inzawng buai a, an inkai lui a, a tlawmngaih avangin a thiante hrawk pawh a hreng rei hlé ṭhin a ni. Chutiang chawimawina zu no chu Serhmun in 300 khuaah Taitesena chauh hian a dawng a ni. Hetiang chawimawina hi ho tak

angin lang mahse, a nun laia chawimawina ropuia an ngaih a nih avangin a aia ropui leh hlawh dang an phut chuang lo Heng chawimawina zu no hi thiante'n an dawnin, dawng ve lo te pawh an tha a na mai lova, E, tih leh hun chu kein kan dawng ve tawh teh ang' tiin dawn ve tum ranin tlawmngaih chhuahin an uar sauh sauh ṭhin a ni Chuvangin, an khawtlang nunte a hlimin a zangkhai em em a Heng an nundante kan thlir chuan Kristian tha tak takte nihdan tur hi an nunin an lo zo daih tawh a ni tih hial tlak a ni.

Zawlbuk inthununna lah a tha em em a Rukruk leh thil bo a tlem a Eng anga hausa pawhin an awm loh dawn in thingfak leh sukin kawngka an kalh mai mai a. Chu chu an inzahsak em em a, mi awm lo inih luh pawh an lut mai mai ngai lo a ni.

BUNG 4

SAKHUANA LEH SERH LEH SAṄG

Zoram hmun ṭhenkhatah Chaichim Pha (Pathian Thu) an hmun chang tan mahse, Seihmun Khua hi a hmun kil-khawi deuh anih avangin Chanchin Tha'hian a la thleng ve lo va Chuvangin, thim thuneihna hnuaia awmin, heng Chapchar Kut te, Mim Kut te Pawl Kut te, Kawngpui siam te, Fanodawi te leh Sahrang awmnai te hi an la uai em em a ni

Heng kan han sawi bakah pawh hian serh leh sang, puithiana atthlak tam tak a ni nei a Chang an puithiana leh serh leh sangte chu tun ṭhleng pawha la dik tam tak a awm a ni Rambuai hnathawh ni kher lo mah se, boruak thalo avang te leh sik leh sa avang tea 'puithuna atthlak' tia pal-rut mai loh chi tam tak a awm a ni Tin, heng puithuna leh serh leh sang kan han sawiahte hian Taitesena te chhung-

kua pawh an bang bik hauh lo va Taitesena pa hi pa-puithu tak a ni a, a tu leh fate dam loh nikhuaah pawh ran leh arvate hmanga inthawi ve fo mi a ni

Tin, hlothlawh lai hi chuan thlawhhma pawh hla deuh mih se, ram an riak ngai lo va Upain, "Ram a la thiang lo ve," an tih avang'n lang hlirin hia an thawk a Khuangchawi thla atang hi chuan, "Ram a thiang ta, tuoah chuan thlasik pawh pang leiah arpui tiatin a lo fu ta," an ti a, chuta tang chuan riakin hna an thawk tawh thin a ni Pathianni (Chawlhni) te an neih ve loh avangin, ni zawng zawng hi an tan chuan a inang pat vek a A hmaa kan sawi, ni pawimawh bika an neihte kha a nih loh phei chuan an thawk ngawr ngawr mai a awm ni nei lova leh tam pawh nihte hi an tawng uanna a ni Seihmuna khua hi an lal Dokhuma hian buh leh bala intodelh a tam em avangin a khuaa mite thlalai ni si hnathawk lova awm mai mai a hin a vaih chuan, tlai deuh hlekah pawh-leh tarin a tirham lui zai thin a ni. Chuvangin thlalai hnathawk thei chin chu chhun ah chuan khawchhungah hmuh tur an awm ngai lo, hnathawkin an ham'bo duak zel thin a ni Tin, hnathawh hu chhung hi chuan nula leh tlangval hote chu an inlawm a hlim takin hna an thawk thin a Taitesena pawhin lawmnu pahnih a nei ve a, chungte chu Thangrikhumi leh Chawnghnuaii te an ni

Nikhat chu Taitesena te chuan an loa an feh nun a nu Dotinthata kha an hruai ve a Chawfak tura an ban chuan a pa chuan, "Dova, nang tui va chawi rawh, hlo i thlo ve si lo va, i hahdam bar ang a," a ti a Nimahsela, Dova chuan, "Ka hlau," a ti ta tlat mai a. A pa thinrim chuan "Tlan vat rawh. I pa hian hlaahawn awmnaah leh a thihna turah chuan ka tir lovang che tih hre rawh Rang takin tlan vat la a ni mai," a ti a Dova chu a u Taitea chuan a lo lainat deuh a ni ang chu, "Kal rawh, ka hruai ang che" a ti a, an kal dun ta a Tui chawi kawngah chuan Taitesena

chuan, "Fagahnge heng heng thlawhlu kara tui chawite chu a hlauh le? Heng thlawh'ai karahte chuan engnah hlauh tur a awm ngai lo, dawizep te hi mihmi ahtemna mai mai a ni ngai! Hlauhawm awm hlei lo hlauhte hi mahni rilru tihhrehawmna mai mai a ni Hlauhawm tur chite chu hlauh bawk tur a ni a Thil engpawh hi thihna tui hial pawh lo thleng se, thlamuang taka tuar tum hi rilru a h. h-dam ber a ni Tuna ngaihtuah teh, i hmint te, ka hmang te hi ka pute lo huan an chawna sak a ni a tun chunah chuan thil ho mai mai hlau tawh reng reng suh Huatsen te hi a r tur a ni ngai Dawizep te hi thil chuthlak a ni tih hre reng ang che" tiin a zi'a a (Chunah hoviu pawhin puitu pa a nih hnu thlengin Khiang tuma ka u Fanca mini uhna Hla chuan ka nun a hathrai thai lek a ni a ti thin)

Tin, Taitsena te chuan nin boh lch tellah an hmangai hle a Mite Hlum vek lo mih se Miro Khawsak pang pawngai hi chu an hawlh phak a An nulaiin a lo chhe lo bawk a an hnenah hian chhungkaw hulhuk tur lo nula Darlenglehi hi a hmel pawh a chhe lo hle a ni A thih tak nnuah pawh khawtlang duhsakna a dawng a Serhmun hnuar-lam khawtchhungah phunmin khawtlangin lung an dawi sa a Chu chu tunthlenga la awmin 'Darlenglehi lungdawh' tih a la ni reng a ni An hnenah hian tui chhuan chhuan ah mangarg'e zual tur se, an neih zawng ah chuan k tawtawn tumah an hawtir reh !

BUNG 5

AN HOTUPA ZINGKELA

Serhmunah hian pasaltha hming tak tak an awm a Zingkela phei hi chu a hmin tlang tak a ni Ni Khan Khuaa piang a ni a a nupuan lai a tang pawh a u unaupang huaisen leh makaa sava hial a tlang a A lo puitling hnuah pawh pasaltha huaisen leh sa kap thiam a lo ni ta a ni

Dapkhan khuaa a awm lain tum khat chu a hovin an ram chhuak a. Sazuk an chhui a, an sa chhui chu sakei hian a lo chhui vein a lo tlak khalh chhen mai a. Zingkela thinrim chuan, "Min tlak khalh fo suh, pachhang thin i tirim ang e.' tiin vawihnih lai a au va. Nimahsela sakei chuan Zingkela thu chu a awi lo tawp mai a, a la chhui lui zel a. Chutah zawng Zingkela thinin a tuar ta lova, "E he he, vawi hnih lai ka sawi a ni lo'm ni," tih leh kah a han rual thuai mai a Sakei chu a tlu ta mai a. Zingkela chuan, "Kha maw, ka tih reng kha, ka thu awih ni la, a ṭha mai tur. I sa kan ei duh pawh a ni lova, i luhlul man i hmu a nih kha," a ti a. Silai a rik tak avang khan sazuk chu chhui zel chiah a ngai ta lova, a kianga mau chang chu a zum sawk sawk a, sakei hliam chu mau fei chuin a bei ta mai a. Sakei chu a tawlhsawn a, a kiang lawka khuarkhurum zau pui maiah chuan a tlahiam ta a. Zingkela chuan a kotlang atang chuan maufei chuan a bei ta a. Sakei lah chhuak thei tawh hek lo, a thinrim rawl nen a inhrosa a, a ri hum hum mai a. Zingkela chu a thiante kalsan tura an auh leh, ani'n nuam a tih zawng tak mai lo nun, amahin a tawng ta a. A ṭhian te lah chuan khuarkhurumah a tla tih pawh hre lek lovin an awm hlatsan si a. Nakinah chuan a chesual palh a, a tlalut ve ta mai a. Sakei kha a lo chau tawh hlauh mai a seh chu a lo tum nain, Zingkela chuan a tuaihtawpin a in veng a, inschhir lovin a chhuahsan leh thei ta hlauhva. A ham erawh chu a ham nasa a ni. A chhuah leh lam chuan a lerphlim ta a. A lu chu an hawn a. A hnuah chuan, a thiante hnenah chuan, "Thiante chhan ngai an awm chuan an chhan a ni ngai, dawi leh sa him lutuk tumte hi thil ṭha a ni ngai love. Mahni ngei pawh chhan ngaia awm hunte a la awm ve mai thei asin," a ti a.

Zingkela hi pasalṭha huaisen, sa kap thei em em leh ram chhuah hrat tak, sa hlauhawm leh chetsualna pawh tawk fo thin, vanduai tana thih theihna mai tur pawh tawk fova

pumpeih thin a ni a. Chu chu a tawngkam atangin a hriat theih a ni. Dampa tlanga an ramchhhuah tum pawhin, 'Dapkhan khuaah ka thihna tur ka hmu zo lo" tiin Dampa khamah a lamlui vak mai a, Thangtung bulin a lo daldin hlauh a, a lumhlum lo chauh a ni.

Nikhat chu an khaw Zawlbuk tlung sang deuh mai chu "Zingkela'n a zawh ham ngam ang tih leh a ngam lo tawp ang" tiin an inhmal chiam mai a A fiah nan Zingkela chu an hrilh ta a Zingkela chuan, "Tla ila a na tham hle awm ale" a ti a A zawh ham ngam ring lo hote khan, "Kha maw, a ngam lovang kan tih reng kha!" an ti a Zingkela chu a tlawmngai ta riau mai a. "Anih khai aw," tih leh lawn chu a rual ta mai a A ngam ngei tinghlo khan an hlauhpui a, an dawm a, mahse, a lawnlui ta a A tlung a thlen chhoh chuan a han zawh ta zat zat mai a a zawh tâwpah nen khat a han pin leh a, a tla ta a A vanneih asiamin a tlahlum lo hlauhva, hei pawh hi vanduai tan chuan tlakhlum ina tling zân chu a ni Tlahlum lo mah se, rei tak chu a siawn phah a ni.

'Dapkhan khuaah ka thihna tur ka hmu zo lo," tiin Serhmunah a pathlak thla ta a Serhmunah pawh hian, amah a huaisenin sa a kap thei bawk a, ramchhuah nikhuaah pawh tiuk leh ena en a nin hotu mi pawh a hlawh a Lehkhabu thenkhatna Taitesena chanchin ziahnaa 'An hotupa' an tih mai tiin pawh hi amah Zingkela hi a ni Amah hi pavalai tak fa pathum nei a ni a Heng hun lai hian an inchei dante a danglam leh an inthlahdan deuh vang pawh i ni ta ve ang, pa upa deuh tak angin a lang a ni. Heng hun laia an inchei dan leh thuam dan i han sawi leh lawk teh ang:

Mipa pawhin sam an zuahin an zial vek a, an samzial tihngheh nan thimkual emaw dartawnsûk emaw an hmang a, beng an verh vek a thifang an beh a, Mizo (tualtah) puan an veng a, tlangval chuan 'ngotekherh' an veng deuh ber a

ni. Tin, kawr-pawh tualtah an ha a A thui dan chu puan kha a fual tawk turin an thlep tawp a, a nâkah kutin an thui chho va, a hân tur pawh zaikual chuang lovin, a bân atana an hman tur kha an vuah tawp mai a ni. A nghâwng erawh chu an zaikual ve a, a hma an tiphel a, nghapuiruh zaibial chawp chu kawrkilh atan an hmang thin. An sûkf i nan cnuan chingal emaw, hlingai emaw an hmang a Tin, pachang chuan inchhungah leh khawlaiah chuan kawr an hai ngai meuh lo: ruakin puan an veng tawp mai a ni. Hmuihmul leh khabe hmul an met ngai mang lo

Tin, hmeichhia chuan tualtah puanfen phol chi an feng a, chutah chuan kawrkpui-zikzial te lenbuang-thuam te a i thlang par a; kawr erawh chu kawrchei an ha deuh ber Mahse, hei hi mitinin an nei zo lem lo. Hmeichhia hian puanfen phel hlir an feng a, tualtah puan khawng tak a ni bawk si a; hmeichhehovin a ruala an han kal chu changel hmuna thli thaw ri ang hlup hlup mai a ni. Tin, an beng 'an vorh a, suha bengbeh an-bah a. A samzial chu thim kual emaw, dartawnsuk emawin an kilh nghet ve bawk thin a ni.

Tin, an meizuk ber chu mipain vaibel, hmeichhiain tuibur a ni. Tuibur al hmuam hi an uar hle a, tlangval leh pa zawng zawngin an hmuam ti lo la, a sual tam pui awm lo ve. Chuvangin, nu leh nula reng reng chuan tuibur an zu vek a ni Heng a chunga kan han sawi takte hi an inthuam dan leh an nihphung ânih avangin an kum ngaihtuah ain an lâng upa tlat zel a ni.

Zingkela pawh hi a kum tam loh ain a lang upa a; kan sawi tawh ang khan chhuahvah naah pawh hotu nih a hlawh a ni. Tum khat an ramchhuak chuan Tumpang sial an chhui a, thui fe an chhui hnu chuan an va phawk ta a Sial chuan a lo hmu ve thuai a, mahse a tlanchhe lem lova Zingkela chuan thingtuai behchhanin a han kap thuai mai

a A silai rik rual deuh thaw chuan Zingkela chu a tlu tawp mai a; silai nghawr thluk nge sial sik tluk tih pawh a inhre mang lova A han harh chhuah chuan sial khan a lo dinchilh run mai a 'A' chet vaih chuan ka la ang' ti ni ngei tur a ni Tin sial khan thakpui zikno a lo peh avangin a chilthlim Zingkela a han far chuan thak a ti em em mai a, mihse a che ngam bawk si lo Chutah a thiante kha an lo hnai ve a, sialin a lo dinchilh reng mai chu an rawn hmu a Fimkhur takin thing phen atangin an rawi kahtlansak ta a Chutah Zingkela chu a tho thuai a, a silai a thun leh sawk sawk a, sial kal ham tur nakah chuan a kawsawh zawngin a han kap leh thuai mai a Chutah meuh zawng sial chu a awn ta rup mai a, a thi ta nghal a Tin, Zingkela kha sial khan a rawn phîn a lo ni a Sialin thingtuai a rawn phîn tlu thuai khan Zingkela kha a vaw tlu a, thingtuai khan a lo dal avangin sial khan a la thei lova, a hini chauh zawk a lo ni Zingkela chu sial khan la hmaa chiah lo mah se, thingtuai chawpa a phin thluk a nih avangin a na viau tho mai a Taitesena te ho chuan an han buaipui nual nual a. Amah pasaltha tuarchhel a ni bawk a, zawn ngai lo chuan an inchhawm thleng hram a ni.

Favang awllen laite leh lo lam hna tul loh laite hi chuan ramchhuah hi an uar hle a. Sa lah a tam a, zan riaka thawhchhuah chang lah an ngah Taitesena lah hian mi hnungzuia kal hi a peih em em a, sawm a hlawh bawk a Serhmun ho ramchhuah lang tham deuhvah chuan Taitesena a tel ve ziah ti ila kan tisual lem lovang Amah hian silaite kengin sate kap ve ngai mah suh se, pasaltha hnungzui hi chu peih tak a ni. A pasalthat vena chu 'Tlawmngaihah thang a chhuah' tih a ni mai a. Sa kah lam erawh chu sawi tur a nei lem lo Chhuahvah naah reng reng thianten ti se, kei awl ila tih rilru a pu ngai lova. 'Kein ti ila, thiante awl se' tih rilru hi a pu ran thin a ni Zanriak khawi lo chhuahvah naah reng reng thiante an puar loh hlau in chawte hi a ei tlem thei em em a. Tlemte a ei a, a kham

a, bel ruak ail turin lui lamah a tlanliam vat zel a. Hun engemaw aṭang phei chuan an hotupa phei chuan Taitesena chaw ei tlem ṭhinzia hi a hria a, chaw khawrhtua ṭan hi a chuh ta a. Bel sil pahin lui lamah Taitesena'n ei rawh se tih rilru puin chaw hi a khawrh bang ru ṭhin a ni. Taitea ve bawk (Vankunga pa) chuan, "Chhuahvah nikhua te hian tlawmngaih hi kan tumin ṭlawmngaihte hi kan han chhuah ve hle thei ṭhin lo a ni. Kan ramvahnate a hahthlakin ril a ṭam duh si a, kan ei leh ṭeuh ṭhin a ni," tiin a sawi ṭhin. An ramchhuahna te a hlain, a hahthlak ṭhin bawk a, Taitesena pawh hi a ṭamchhawl zeuh zeuh ṭhin reng a ni. Heti khawpa tlawmngai leh mahni nun pawh hrehawm lutuk khawpa a khawsak ṭhin avang hian a pa pawh hian a ngaih tuah em em ṭhin a. Chuvangin, a dam phawt chuan Taitesena ramchhuahnaa a kal ve hi chuan a zui hram hram zel ṭhin a ni

AN RAM CHHUAH THU : Zan khat chu Serhmun chhimlam feh kawng chu tlaklam aṭangin serualin an kan a, fehkawng laiahte chuan an hniak dup mai a. Feh kalte pawh a ṭhente chu kir lehin, um zui zai an rel ta a. Upaho chuan, "Serual tlangpui kan hi umphak har duh deuh a nia, chuvangin, zanriak buhfai kengin riah inhuamin thawk rawh u; tunah pawh Teirei ruam an thleng thla hial tawh mai thei a nia." an ti a Zanriaka thawh chu an tum ta a Sial rual chu an hnu aṭang chuan an zui ta a. Upaho sawi lawk ang tak tak chuan tum nei ran ang maiin an kal duh hle ta mai a; rang takin Teirei ruam chu an tlathla ta mai reng a. An duh ang chuan an phawk fuh hlei thei lo va, khua chu a tlai ta mai a, riahbuk an sual ta a Thenkhatin thing an fawm a, ṭhenkhatin tui an chawi a, ṭhenkhatin hnahte an la a. An hnah laknaah chuan Siamluaia'n Telpui pianih lai mai a chhar ta hlauh mai a. Tin, an buk kiangah chuan hruizikte lak tur a tam a, chung chu ṭhenkhat chuan an kheh a, riahbuk chawhmeh atan chuan Telpui sate sen chuan an siam ta a. A tuk khua a lo var a chawte

eikhama an inpeihfel hnu chuan an sa hnu chu an chhui zawm leh ta a Nimahsela, an sial rual chhui chu sakei lian tak mai, 'Sai ral' an tih ang chi hian a lo bei ve ta tlat mai a Sial lahin an hlau nasa mai si a, a um darh zel ta mai a. Chuvangin, beih zawm zel chi nun an hre ta lo va, an bansan ta a.

Tichuan, Teirei ruam ram palaileng aṭang chuan kawng pawh awm hlei lovah an khaw chul pawh turin an kal ta ngawt mai a. Chutia an kalnaah chuan nghalchang inbualna thar tak mai hi an hmu a Val upa Thangkunga chuan, "Lo chawl ula, ka han ẹnzui lawk ang e," a ti a Chutah an chawl fel hman chauh a, an hah pawh a la dam hman lo tihah chuan silai chu a ri ta ṭhuai mai a. Ṣanghal chu a ngek rut a, kah nawn leh ngai lovin a thi ta a. A sa an chan a, an insem tel hnu chuan an kal leh ta a Luidung an zawh chho va, luihnar kinah khawmuala an perkai dawn ṭep chuan Zingkela chuan, "He lung chu lungtat atan a va han ṭha em, hla deuh lo sela chu ka han hawn tur, kawtkaiah phun ila, thenawmte tan pawh a chhawr ve theih awm hi maw le," a ti a. Taitesena chuan an hotupa tawng chu a lo hre hlauh mai a, hawnsak tumin hnunglam a chuh ta a. Nimahsela, a pa chuan a thil tum chu a lo hrethiam a, hawnsak chu a awi ta lo va. Taitesena lah chuan a tum lui tlat si a, an pafa chuan an indinchilh ta ran mai a. An thiante hriat phak tawh loh hnu chuan a pa chuan, "Hawn lovang, a lam a hlata a rih tehlul nen. hei sa kan hawn bawk si a; mahni pawh eng kan tih ang tih nakalaia mahni ta tur pawh ni hlei lo, mi ta tur leh nghal, kal rawh, ṭhiante pawh kan thlau lutuk ang," a tih pawh chuan Taitesena chuan hawnsak a tumlui tlat si a. A pa tihngaihna hre lo chuan, "A nih loh leh sa tal kha ka han ak ang e," a ti a. *Mahse, chu pawh chu Taitesena chuan a remti chuang lo va.* Thui fe an kal leh hnu chuan a pa chuan a sa ah chu a chhawksak thei ta hram a. Taitesena chuan hah thiphulkai, ipte hrui chat phung chuan a hawn thlensak ta a ni.

Kawtchhuahah chuan Taitesena te pafa lo tlai bik chu 'engtizia nge ni' tiin an lo nghak a. Taitesena chuan Zingkela hnenah chuan, "Ka pu, hei lungtat atana i duh deuh kha ka hawnsak che asin," a ti a An kal leh ta a. In an hawn hnu chuan Taitesena chuan a pe ta a. Zingkela chuan, "Aw, nichin khan i tifiam emaw ka ti a, i lo ti tak tak a ni maw! Hetiangin i lo ti ang tihngaihna reng reng ka hre lo asin; hria ila duh thu pawh lo sawi lek loh tur, a va han zahthlak zawk em ve le. Taite An h leh le, tlawmngaia min hawnsak anih takah chuan kan hnar phal Lauh si lo ang le," ti luam chungin lawm takin a la ta a

Tlai chaw eikham Taitesena lenchhuah hnu chuan a pa chuan, "Vawiina Taitea thil tihdan chu ka haw thin ngawt mai," a ti a. Lallinga chuan 'Engatinge ka pu' a lo ti vat a A pu chuan "I pu Taitea zawng ngaihtuah ang ang huan a awm thin a ni," a ti a. An nu chuan, "Engtizia nge maw ri le,' an ti a. An pa chuan, 'E! khutah nikum i Thanghluana te lo mawng daih ramhnuai atangin Zingkela lungtat tur rit deuh mai a hawnsak lui tlat mai a "Hawn lovang, a rih teh lul nen, ka tih pawhin a hawnsak lui tal'a a, a kawngte pawh a vun ûl kha. Mahni ta tur pawh ni hlei lo, mi ta mai mai tur lehnghal. Tlawmngaihte pawh hi a chin tawk a awm ngai a, mahni tan pawh i manganthlak leh hrehawm lutukah pawh thil hi a tilui tal zel a Sa zawng zawng lah ka rawn ah phah a. A lam a hlat nen, kawng mang lo nen; kei pawh ka nak leh kawngte hi a na hluah hluah mai. Tui han lum ula, ka han inzût ng'ie nghe teh ang," a ti a.

An nu leh chuan fiamthuin, "Nangni pafa ramchhuak chuan Kumpinu lungdawh leh tur emaw in ti ringawt mai a ni maw! Mite tana thil tha tihsak theitna a la tangte chu a lawmawm tlawm! Hei tha takin in lo thleng a, hahte

chu a-dam leh mai ang chu," a tihsan mai si a. (Hetia Kumpinu lungdawh a han sawilanna chhan hi chu kum 1901-ah Kumpinu (Queen Victory) a thi a, a ram awp chhungah a hriatrengna' Lung dawh theuh tur tih thupek a awm a Serhmun ho pawh hian chu thupek ang chuan an khaw chhimlam kawtchhuahah lung an dawh a. Chu chu tun thlengin a la awm Chumi avang chu ni awm tak a ni). Chuta a pa sawi an hriat chuan Dova chuan a u Lallinga chu a sawm a, an u Taitea lungtat hawn chu an va en ve a An lo haw chuan Lallinga chuan a pi hnenah chuan, "Ka u Taitea lungtat hawn chu a lian khawp mai; mite pawhin an en hlawm a, 'engtinnge a hawn theih chu le!' an ti asin," a rawn ti.a An pu chuan, "A len em avang leh a lam a hlat em avang alawm hawn ka awi lo ka tih reng le," a lo ti bauh bauh a.

Taitesena hi a tlawmngaihna chungah a pate hian ni lo lutuka an hriat chinah hauin zilh thin mahse,. thinrima khawtlang leh midangte tana tha leh tui thawha tlawmngaih chhuah tawh lo tura zilh leh hau an ni ngai lo va Mahni nun pawh manganthlak leh hrehawm lutuk khawpa a hman thinnaah hian awm tawk deuh 'awma an hriat avanga zilh thin an ni chauh zawk a. Kan sawi tawh ang khan Pahanga te nupa hi an nun a tluangin an fel em a, hetia Taitesena khawtlang tan leh mite tana a inhman theihna pawh hi anni nupa nun hian thui tak a kaihruai ngei ang. A nu Lianzovi hi a nulat lai pawha nula fel leh tlawmngaia sawi, Hmar chhungkaw ziktluak, rilru tha leh taima, khawsak fel si, Taitesena pu Lalhrima pawhin a mo atana a duh ber a lo thlan ngat a lo ni a. A nu nun ngei pawh hian Taitesena nun hi thui tak a kaihruai lovang kan ti thei lo.

Serhmuna an awm kum thumna favang lai chuan ni khat chu Tuipui dungah sai ram chhuakin zanriakin buhfai nen an thawk dawn a. Chhimlam kawtchhuah, Kumpinu Lungdawh-ah an inngbakkhawm a. A lo kal hnuhnung

pawlte chuan, "E vawlin chu khawchhungah ramar a lo thlawkfut a, kan hlawhtling dawn a ni ang," tiin phur takin an lo kal a. An kim hnu chuan an kal ta a. Taipui dung velah chuan sai hnuhma chu a lo tam em em mai a, sai-tluangah te chuan sakei hnu te, samak hnu te, sazuk hnu te chu a lo chiar dep dup mai a. Nimahsela, sai beih tum an nih avangin chung sa zozaite chu an ngaihsak hman lo va. Sai lah chu an kalna lam pawh hriat hleih theih lek loh'in an hniak a tamin a chiar dep dup mai bawk a An hnu h'ui lah ruahin a tham loh avangin a thar nen pawh hriat hran a harsa h'e a, an thawmah an rin zawn ngawt mai a An ram a zauin, an lo chenphul nasa si, zawnna lam tur pawh an hre hlei thei lo va, an rin vahdarh ta ri-ngawt mai a Inhmuhkhawm lehna tur hmun an ruat a, tlaia an han inhmuhkhawm chuan sai rual awmna lam chu an hre ta a. Mahse, khua a tlai tawh avangin han beihna hun awm ta hek lo, riahbuk an sual ta a Sai ram anih avangin riah hmun atan pawh luite kam awipang, sai chet lohna lei rualremlo lai deuh an zawng a. An dan pangngai angin thenkhatin buk sak lam an buaipui laiin thenkhat'n thing leh tulte an buaipui bawk a. An riahna ram kha sai lo khawsakna-hlun anih avangin changel, hruizik leh chaw-hmehrua reng reng hah beisei tur engmah awm hek lo, Tlaiah chuan chawhmeh lovin chaw an ei ta a Zan mut dawn chuan an hotupa chuan, "Naktuk zing chu eng tak chu kan chawhmeh ang maw; chawhmeh lova chaw han ei hi chu puar zawng a har anih hi. Vawiina kan tumbu hmuh sazaite kha lo ak ta ila a tha tur," a ti a. A ni taka, pa-saltha sakap thei tan chuan chawhmeh mang lo va chaw ei chu a harsa hle ang Heng hun lai hian sate a tamin, sazuk, sanghal, sakhi te leh sa dangte hi chu an nghei lo reng reng a. a tepte hi an nei erh urh reng a. Chuvang chuan pasal-tha leh sa ei tam aplang an vir emaw tih mai tur a ni a Tleta an hotupa tawng pawh hi a rilru duk tak pawh a ni ngei ang.

Tichuan an han mu fel chauh tihah chuan an thlangi hutte chu eng emawni hi in a rawn dai ri ta pawp pawp mai a Meichher siamin buk vel atang chuan an han en a, meichher chuan a en thui thei si lo va, tin, ri pawh chu a reh zui ta bawk a "Engmah a nih loh chu," tiin thawm an hriatzui tak loh avang chuan an mutsan leh ta mai a Taitesena chuan an hotupa tawng kha a la hre ran a Zani an muthilh hlan chuan meichher a siam a, chawhmeh zawngin a hal dah mai a Tumbu te, hiuizik te a la a, buk lamah chuan a haw leh ta a Buk a va thlen pawh chuan a thiante chu engmah hre lovin' an lo hnai bawrh bawrh mai a Taitesena chuan thawm dim tak, thiante hriat hlau tak chung chuan chaw leh chawhmeh chu a chhumhmin diam a, a mutsan ve ta a Zing khawvarah chuan an han tho va, tuk dangi hmai taka tho thin, thian'e taawh kaiih hmain ngai loh Taitesena chuan thawh a haider ve ta a A thiante tlangval thothang tha inti ve tak takte chuan eirawng bawl an han tum a Chaw leh chawhmeh chu ei peih sa diamin a lo awm a 'Tu tih nge' tih pawh inzawh ngai lo chuan a titu chu an rin hriat mai a. Saikaia chuan hemi tuk hian "Taitesena ka thawh khalh e ka ti rilru a, mei ka han chhem eng a, chaw chhum ka han tum nak chuan chaw hmansa leh chawhmeh ei peihsa diam chu thuk bulah chuan a lo inhung a Chutah ka hrilh ni chu ka 'na ve leh ta mai a' tiin a sawi thin Khaw var fel hnu chuan an riahbuk thlanga zana tui rawn dai ri pawp pawp kha eng nge ni tii an zuk enfiah nak chuan, sakei hniak a lo chiar dup mai a An riahbukte chu a lo hêl a lo ni a.

Tichuan, zing chaw ei kham felah chuan an silaite an enfel a, an inpeih hnu chuan sai bei tur chuan an chhuak ta a Sai rual chu zankhuaa tla an nih avang khan tlailama an thawm an hriatna hmun pawh chu an lo kalsan hla hman hle mai a An chhui zel a, chawhnu thlang her deuhah chuan an va umphak ta a A pachal ngho tha kher an duh

avangin an duh ang chu an hmu fuh thei lawk lo va, sai thenkhat pawh an tintlan phah nual a. An hotupa Zingkela silai ri chu an ngaichang reng a, anin a kah hma chuan tumahin an kahkhalh duh lo va. Nakinah chuan Zingkela chuan sai rual zinga a chal ber chu a chai kawnah an kap thuai mai a Sai chuan rawn phin a tum a, chutih lai tak chuan Thangkunga'n a khupah tak mu thun-thing meuh main a rawn kap a, a kal hlei thei ta lo va. Zingkela chuan a bekbawrah a han kap leh ta nghek mai a, a awp ta rup mai a, Midang pawhin sai rual chu an lo kap ve bawk a: an silai ri chu a innawn ul ul mai a Hemi tum hian pali lai an kaphlum a Chuta sai rual mau hmana an han tlanchhe mai chu an thawm a na em em mai a, khawte lo hal thawm tluk zet a ni.

Mak ang reng chu, chuti taka thâwm nâ kha engnge ni? An thawm nat ang huin mau pawk leh tlu zuk awm mang hauh lo va ! Laituaha pa chuan a ti alawm, "Hemi tumi sai rual hi an tam ropui si a; fing khat dan vela kan awm lu atang pawh chuan an kaw ri hi a thum dur dur mai a, dawi deuh hi chu kan ek leh zan hi a chhuak zut zut tawh mai a, thauah mi a man a, zunfep hi a tla a tla mai a. Sakei lah chu sai seh tum hian an lo vir ve sek mai si a Mahse, salin mi a han phin meuh chuan sakeite chu kan hrechang tawh lo, kan pal thle lawng lawng tawh mai a ni;" tiin fiamthuin a sawi thin.

Tichuan, sai pali lai chu an kap thlu ta mai si a, a si chu an chan ta a. A nghote an la-a, zanah chuan an riah buk kiangah sa chu an rep far tlak tluk mai a. Sai hi a len em avangin kaih mai rual a ni lo va, a chunglam lei dep lo lam chauh pawh phurh sen ni hek lo le, an lak bing chu sakei te, savawm te, chinghnia te leh sahel eihoten 'ka pa kah tak emaw' tiin an tlan ang chu. Hemi zan hian zawng chawmeh tur zawnchawp a ngai ta lo. A lung hnun, a nawn bul leh a ril te tawnpin tih angte chu an

duhtawkin an ei ta a ni. A tukah chuan saisa chu zo tawka phurin an haw ta a. Kawtchhuah an thleu chuan, Hlado te sain tlang an han tlir ta dum dum mai a. Naupangho silai ri hria chu an tlanliam a, an zuk thlen chuan lai sarep chu an lo sem hlawm a, hlim takin in an thlenpui ta a ni.

Taitesena'n sa a hawn hi chuan a nu khan a lo lawm thiam em em mai a. Taitesena hi ramchhuah nikhuaah chaw kaw puar lova a awm thin hi a hria a, a ramchhuak lo haw a rin ni tawh hi chuan a nu hian chaw a lo chhum lawk teuh thin a ni. Taitesena danglamna pakhat chu, ina a awm ni tawh hi chuan chaw hi tlem te te hian a bar a bar thin a. Ei tam tura an tih pawhin a duh hauh si lo

****

BUNG 6

CHAWIMAWINA TLANGAU KHUM A HLAWH

Serhmuna an awm kum thumna, Vawkhniakzawn thla zanthim khawchhe hnuaiah an lai. Dokhuma chuan a khaw tlangvaltе eng ang nge an nih tih fiah tumin Zawlbukah mi a tir a "Hei, zaninah zualko kal a ngai dawn a, zawlbukah zuk sawi teh, kal thei an awm dawn emaw," tiin tlangau. Atea (Rosela pa) chu a tir a. Tlangau chuan zawlbukah chuan, "Hei, zaninah zualko kal a ngai dawn a, khawia kal tur nge ni a, engnge tui tih chu a sawi hauh lova. "Zawlbuk tlangvalte hnenah zuk sawi teh' lalin a ti a nih chu," a zuk ti a. Khawia kal tur nge sawi lo mah se, Reieka kal tur anih chu an ring a Reiek kawng lah chu a chhe em em a, zanthim chu sawi loh, chhunah pawh kal harsa loh sa hlauhawm a tamzia chu an hre theuh a, tlangvalho chu an ngawi thap mai a. Taitesena chu rang takin lal inah chuan a tlan chho vat a. "Ka pu, hei ka lo kal e. Khawia kal nge ngai, keimah ka kal ang," a ti a. Lal pawh chuan a

han suangtuah chhin a, chutiang zanthim khawchhe hnuaia han kal dawn chu, a khaw hnai ber lah chhunah pawh mi-leng kal ai hial hlawm si, kawng lah mumal hlei lo, chu-tianga zana kal inhuama Taitesena hmel a han hmu chu mak a tiin a lawm em em a. "Taite, khawiahnge midang ?" a lo ti a. Ani lah chuan, "Midang an ngai hlei nem, mahni pawhin ka kal thei tho alawm," a ti mai si a. Kal mai mi-peihin Taitesena chuan kalna tur leh kalna chhan sut chu a zawt nawn leh a. Chutah zawng lal chuan, "A, khawiah kal ngai love, tlangvalho ka han fiam mai che u a nia," a ti ta mai a. Taitesena chuan mak a tiin a hrilhhai hle mai a, chhuah leh mai a tum a Mahse, lal chuan thu ve nih turin a ti a Taitesena erawh chuan, "Ngawi leh, ka pu, khawia kal a ngaih loh chuan ka haw thla ang e, ka thawmhnawte hi a huh si a, leng tlak pawh ka ni lo, zawlbuk lamah ka zuk inhembul ang e," a ti a, a chhuahsan leh ta a.

hhuah tak hnu chuan lalnu, Darroluti chuan, "Tai-tea han makzia hi chu, kha kal tak tak pawh ngai se, a peih mai dawn a ni maw. A thiante lah tumah an lo lang si lo va, Taitea hi chu tlawmngaihah chuan a ber a lo nih nge nge hi maw," a lo ti a. An fanu, Thansangi chuan, "Ih maw, ka nu, ,u Taitea hi vawiina a feh haw pawh khan Roliana te inah vaimimte a phurhit teuh a, Roliana pu chu a hnungah ruakin a kal a, a phur a chhawk a ni ngei ang." a lo ti ve a. A nu chuan, "Chung angte kan sawi zel dawn chuan sawi sen pawh a ni nang! Mi tanpui a peihzia leh a puih tam tawhziate chu sawi loh aleng alawm," a tihsan mai a.

Taitesena chu Zawlbuk a zuk thlen thlak leh chuan a thiante ho chuan an lo zawt a. Taitesena lah chuan fiam-thuin, "Lal inah ka kal bik lo. Zana Reicka kalte chu peih bik hek lo i; ka biru bo daih alawm," a tihsan mai a.

Thitin-thla vanglaiin zahkhat chu lal chuan Tlangau, Atea a ko va. a sutir a. "Serhmun in 300 khuaah Khalh-

vunga fapa, Taitesena a huaisen ber a, tlawm a ngai ber bawk," tiin Serhmun khaw chhung zawng zawng, veng kil-khawr nen lam fang chhuakin a au a Chu tlangau ri an hriat chuan Taitesena te chhungkua chuan pawi an ti em em a Dova kha naupang â ngang a ni a, tlangau ri chu a lo hriat ve chuan a u Lallinga hnenah, "Ka u Lalling, ka u Taitea chu a lawm âwm ti rawh," a ti a Ani, Sangi chuan "Mama, i a lutuk, ngawi reng rawh. Chutiangin engmah sawi tawh suh," a lo ti a Dova leh chuan, "Ka u Taitea chuan zawlbuk atangin a lo hria ang a, engahnge a lawm loh teh lul ang," a la ti tel a Dova sawi ang deuh chuan Taitesena chuan zawlbuk atang chuan a lo hre ngai mai a 'Chuti kher kher chuan ati tur a ni lo asin maw le, a pawiin a va han zahthlak tehlul em!" a ti vawng vawng mai a. Taitesena pa pawh chuan chuti kher khera lalin a han tlangau tir chu pawi a ti em em mai a. Lal inah chuan a han kal thuai a, lal hnenah chuan, "Thansangi pa, engti-zia nge zanin tlangau chu a ri a dangin, mi a va han bara-khaih ve le!" a ti a Lal chuan, "E, Taitea pa, leng tha teh I fapa, Taitea hi a tlawmngaihzia leh mite tana a in-hman nasatzia hi tukhaw hai rual a ni lo va, amah avangin kan khawtlang nun lo tha tate leh, naupangho thleng maia an fakna ri hian ka beng a thleng zing hle a. Tin, kei ngei pawh hian a awm dan leh chet dante ka hmuh hian ka lawmin ka chhuang rilru em em thin a ni. Amaherawhchu, zanin tlangau kha keima tih pawh a ni zawk mah hlei nem Val upate leh lal upate ho pawhin kan khawchhung thil awm dan engkim an hre vek zawk a. Chuvangin a tan hian No-pui hlan mai hi tawkin an hre tawh lo va, an duh ang leh an thu ang takin ka rawn autir a nih kha," a ti a

Taitesena pa chuan, "Engpawhnise, hei em em hi chu a ropui lutuk a ni; kan nihna bak leh kan phu phak loh thil a ni a Kawng lehlamah zawng hengte hi kan fapa hian tlina phu nise chuan a lawmawm lam pawh a ni ang a. Huaisen ber nih leh tlawmngai ber nihte chu thil chakawm

tak leh nihna, atana tha ni mah se, keini fapa chungah in-hanh hei ngawt mai hi zawng a phu lo a ni! Tlangval dangte an ngaihdan tur leh mi an en dan turte ka han ngaihtuah chuan, keimahni lainatho tihtlawh leh lal leh upate tham lungawiah te min ngai dah rual bawk awm si a, a fel lo ka ti takzet a ni," a ti a. Lalpa lah chuan, "Thudik tak, tute pawhin an hai loh thil kan sutir a ni a, engtin mah mite'n an endan che u pawh a danglam chuang lo vang. Tu ngaihhnuat tur thil pawh a ni lo; lal leh upaho thuchhuak a nih kha," a tihsan mai si a Engtia han tihzui ngaihna awm vak tawh hek lo, han sut leh mai chi lah a ni tawh bawk si lo va. Thudang te sawiin an ti ta ta a.

Lal chuan, "Ngawi teh, Taitea pa, kan thudanga hi chuan hei zanin chu mikhual kan nei a, Reiek khua Lalluaia khuate an ni a," a ti a. Taitesena pa chuan, "E, Lalluaia khuate maw, kan lal chhungte chu an damtlang em? Engnge in rawn tih dawn?" a ti a. An chhan hma chuan lal chuan a lo chhang a "Hei, Lalluaia'n a rawn tir a ni 'lal Hrangvunga nupui tur lo zawng rawh u' a rawn ti a Kei pawhin ka lo ngaihtuah lai a ni a, tul ka ti tawh khawp a ni Amah Hrangvunga ngawt hi chuan kan khaw nula hmeithai, Lalngovi hi a hmelduh hle mai a, ani hi a hmeltte a thai bakah, a khawsakte a tha bawk si a, neihsak mai ila tun ka lo ngaihtuah a. Ka rilru lo inpghahna leh ka lo enthlak ber pawh a ni a. Nimahsela, a u Lalluaia'n hnamchha vai nula neih a rawn phal si lo va. Lalluaia thu lah kan hnial ngam si lo vang a, khualkai te ngaiin kan la tihah dawn che u a nih hi," a ti a. Taitesena pa chuan, "E, a tulte chuan hah e a, kei pawh kan lalnu atan chuan Sailo nula ngat a ni zawn ka duh ni. Khualkai talah chuan Sailo nula lah an tam a," a ti a.

Chutih lai chuan mikhualte kha an lo rawng ve a. "Ka pu, han Inzawt ta phawng phawng ila, 'Taitesena' an tih hi i fa a lo ni maw?" an ti a, Pahanga chuan, "Fapa tih

theih zawng an ni ang chu, ka hun tak chu a ni lo va, ka u Khalhvunga hrinte an ni a. An tette lain a pa hian a bo aksan a an unauvin keini nupa hian kan enkawl a. Keini lah kan vanduai a chhia a, faah kan tluang lo va, nausenin pa tnum lai kan hlauh a. Chhuvangin, 'Taitea pa' tia koh ka ni ta a. Tlai khaw hnuah zawng fanak kan hin nei ve nain, ta-liming koh dei a lo ni ta a ni. An naupan tet lama aa nu hian pasal dang a neihsan a. Lallinga te nunain min rawn lo 'chinghal a, kan buai lai chuan kan buai nak nak thin ten isin! Tunah zawng lung delh loh, thing deih loh na a ni zawng an lo changkang ve ta a, kan zaawm ve deui te. Mite lah tluk thu a awm hlei law," a ti a. Mikhualte chuan, "Reitak lamah pawh a hming hi an sawi thin a, a thawmngaih na te an tawn sawi thin a. Naktuk zing lam hi kan lo la leng ve a ang e" an ti a. Taitesena pa chuan, "Leng tuk e a. Kha kan lo sawi mak kha. A ni hi a bak hi a nau phak bak bak hian mun thal an sawi thin a, a zah thlakin a hawnawn bawk si a. Kan lal leh upathate hian a phu loh chawimawina ropui khawmin Tlangval hial an autir lehnghal a. Mi fate pawh a tha lo zawnmin ka a thawmngai ang a, mi an enfal mai ang tih hlauhawin tak a ni" a ti a. Lal chuan, "Taitea pa, chu lam zawng hlei thawng duh suh, a hlauhthawnawm lo vang," a ti a. Tin dang an sawi hnu chuan a hawsan ta hlawm a.

TAITESENA MI ENGANG NGE? Taitesena pa haw tak hnu chuan an mikhualte chuan, "Taitesena chu mi engang nge ni aw, a nuh ka va hmu chak em!" an ti a. An lalna, Dar oluti chuan, "Hmu mah ula, in rin ang a ni kher lo ang. Tlangval hian vak lo, sa pan lam deuh, ngo lem lo sang vak lo leh hmelchha tak ni lem lo a ni a. Ngotekherh hi a veng a, kawi var bantluan a ha a, a hmel en ngawt phei chuan chiti tehchhiam ang ni awn pawhin a lang lo. Mahse, Taitea chu in khaw lama an sawi ang deuh chu a ni tlat si a ni. Mi an thil duh si, an tih pawh si loh, a beng hriatah an sawite hi tih tak a tan zel a. Chuvangin,

a beng hriatah chuan mite pawhin an thil duh si, an tih theih si loh chu an sawi ngai hlei nem! Hman deuh pawh khan an ramchhuak hawin Zingkela'n engmah neihtuah mang lovin ramhnuaia lungtum chia lungtat atan a duh thu a sawi mai a; chu pawh chu a thiante hnuaigah a rikin a lo ahhawnsak pek kha! Chutiang mi chu a ni tlat mai a In duh leh chu a lungtat ah hawn chu naktuk lamah in ea ve dawn a nia. Tha han ngah awm pawh a nih loh vai nen, a chak pawh hi a chak hrep a nia," a ti a

A tuk zingah chuan mikhualte chu Taitesena en tur chuan an zu leng ta a Taitesena chuan eirawng a lo bawl sawt sawt mai a. Taitesena pa chuan thawh pahin, "Lo leng teh u khai Hei, Taitea nu, kan khaw hlui Ranck lal, Lallnaia khuate an nih hi," tiin a hrilh a. Taitesena nu chuan, "E, a ni maw. Tu fate nge in nih a tute nge in hming le? In nu in pate atang lo chuan tlangvalte hi kan hre mang tawh lo che u a nia," a ti a Pakhat zawk chuan 'Kei hi Rothanga ka ni a, ka pa chu Damkauiga a ni e. Hei ka thianpa hi Dosavunga fapa, Ralthanthanga a ni a' a ti a Taitesena nu chuan, "Zuk ni tak che u a, kan hriat loh tur emaw in nih tih nak-a-laia kan thenawmte in nih chu. In nu in pate chu an dam a maw?" a ti a Anni chuan. "Dam e, anni pawh Hrangvunga nupui neih hunah kan lal hovin an lo la kal ang," an ti a. Taitesena pa chuan, "Nia, nizan khan engmah in nu leh pate lam pawh kan lo zawt lem lo che u a, kan naute lo zu ni teng tak che u a Lo zin a khat em hi, chawte ei ve nghal u." Hei nimiuah khan Taitea'n mi ramvak a zui a, nghalchang an kap hlauh a; kal an thahnem deuh nain kan rep lo va, kan chhum teuh a nia," a ti a. Taitesena pawh chuan, "Ei ang che u. Sa hi ka kap ve ngai lem lo nain, a chhuah hi kan tam a, hlawhtlin chang hi a awm ve leh mai thin. In rawn tawng fuh hlauh a nih hi," a ti a. Tichuan mikhualte chuan chaw chu an ei ve nghal ta a.

Chaw ei lai chuan Taitesena pa chuan, "A nih leh thudang dang kan zawt teh ang che u. Kumi hi zawng kan beng hi a var lo khawp a, mahni khawchhung bak engmah hriat kan nei lo va, kan zin chhuak ngai bawk si lo. Nangni zawng Aizawl lamte pawh in hnaih deuh a, chanchin pawh in hriatin ka ring a ni. Aizawl lama Pathian thuawi, 'Kristian' an tih mai hote kha engnge an chanchin ni ta? An pung zel nge an bang leh? Hming pete pawh awm nualin an sawi a, in awmna lamah te an lo kal ve tawh em?" a ti a. Anni chuan, 'Kan awmnaah chuan 'Kros sipai' inti, Khuma leh Dumbekkhenga an lo kal tawh a, mualliamah min an sawi a. Mi tam tak chuan an ngaithla a, thil pawh an ti hlein an sawi a. Kumi zawng lal lamlhin kan nih avangin kan lalin an thu leh hla ngaihthlak a awm nih lem lo va, engmah pawh bulfuk taka sawi theih pawh kan nei lo. Chiang lo taka mi sawi chhawnte kan hriat dan chuan Kenei ah pawh hming pe duhe chu an awm nual awm e. Aizawl lamah pawh an la tam lo a ni ang, mahni-awmnga emaw te zawng an ni awm a. Hming pe tam tam lo mah se, bang leh mai em zawng tam ni lo ve ang. Hmanlaia Darphawka mumanga milarna tihsakna nun ve a an ni a. Darphawka mumanga mingo tur'inriat ral atanga lo kal tur a tihte kha, tuna sap lo awmte khi mi ngeia rawn nuam an ngaihven viau a ni," an ti a.

Taitesena nu chuan, "A nih leh, mihina 'Kristian' in tih te 'Kros'-in tihte kha enganihnia nge ni?" a lo ti a. Anni lah chuan, "Kan hre lak lo lem e! An pawl chhunga tihhnah nente pawh 'Baptisma' te an ti a, chu pawh kan hre lo, an sapho tawng a ni ang," an ti a. Tichuan, mikhuate chu chaw eikham fel hnu chuan lal inah chuan an haw chho leh ta a. An lal fanu, Thansangi chuan in mikhuate hnenah chuan, "In va leng rei em em ve! Taitesena chu nuihnawm in va ti aw a em!" a lo tifiam a. A nu chuan, "Ni teh tak e, engnge a an nih tin, in hlau a nia," a lo ti a.

Mikhualte chuan. "Hmu e," "chawte ei ve nghal rawh u' an ti a, kan rawn ei nghal a, kan reiphah ta alawm maw le A hmel leh awmdan chu nizana ka pi šawi ang kha a ni. Tlangvala pumpa, chaw mei a lo vil a, eirawng a, lo bawl hrat hrat lehnghal a, a mak kan ti ngawt mai !" an ti a Lalnu chuan, "Taitea chu mak deuh a nia; a chhuan pawh khu ka chhuang ru asin. Hei han ngaihtuah ula, tlangval chu in inhre mai ang a In rilru ber lah zep thu awm lo. chhunah lawmnute nen hna in han thawk a, tlaiah lawmnute hnungah ruakin in lal kal a In in han thleng a, in nute leh farnute lo buai em em mah se, engmah tihpui in tum lo va Khua a la hina deuh leh in inchei a, in leng a. chi ei kham veleh kam in thuah hman tawk a, in leng leh a In nula hmel duh deuhte in pan a. Zanah ni se, in lawmnute hnathawh, la hlum, buhden, zan tuichawi chenin lu pui peih em em a Zawlbukah in riak a, chaw ei turin in haw a, chawthleng in nghak tawp a Chu chu in awmdan a ni hlawm a. Taitea chu chutiang a ni hlei nem ! In zuk hmuh ang mai khan eirawngbawl, tuichawi, thingphurh, hmeichhe hna bik nia in dahte hi engmah tih hreh a nei hlei nem ! A nu te, a ni te, a naute ho pawh khuan an hahdam phah ti ila, an thawh tawk chu a bo chuang hauh lo, va Ani ngaihdan chuan parawl pawhin heng hmeichhe hnaa ngaih bik zawng zawngte hi an thawk tho va, 'engnge kan tih lohna bik tur' tih hi a ngaihdan a ni Tunah chuan tlangval dangte pawhin Taitea nundan leh zia hi an entawn a, hmeichhe hnapui bika an lo dah, thinte pawh tih ve an ching tan a, thil tha tak a ni," a ti a.

Reiek khualte pawh chuan "Kan haw hun chu hnai ve tawh tur a nih chu. A nih loh leh, amah kha kan lo zawh theihnghilh daih mai a; nangni zawngin in hre tho ang a Tailesena hian silaite kengin sate a kap ve thin reng em ?' an ti a. Lalnu chuan, "Sa a kah ve lem hi chu engmah kan hre lo. Mi hnungzuia kal erawh hi chu a peih hle a;

sahrang pawh mi an han hleh ve thin a. Mahse, 'Taitea kah' tia lal sa dar kan dawn tak hi chu ka la hre hauh lo," a ti a. Mikhualte chuan, "Hman deuh khan 'an hotupa rawn phin tum Tumpang sial a lo kap let tawp' tiin kan khaw lamah an rawn sawi a. Tuna an sumhmuna Tumpang lu khu a kah a ni lo em ni?" an ti a. An lalnu chuan, "Thuthang sual a ni ang. a kah zawngin kan hria ang An ina sial lu khu chu an puin Reiek lam daiha an awm laia a kah an chhawm thlak a nih khu. Sa kap awm hi zawng hai rual a ni lo, lal sa dar a lo lut mai a ni. Taitea chuan chutiang ang sate chu kap ni se, an chhungte tluk bawka hre tur kan ni ang," a ti a.

LAL HRANGVUNGA NUPUI NEIH THU : Tichuan, mikhualte pawh chu an khaw lamah an haw ta a. An haw hnu chuan an lal, Dokhuma chuan a upate chu a kokhawm a, Hrangvunga nupui tur zawn zai chu an rel ta a Upahote hnenah chuan, "Hei, Lalluaia'n mi a rawn tir a, 'Hrangvunga nupui tur lo zawng tawh rawh u' a rawn ti a. Tin, 'Sailo nula ngat zawn tur' a rawn ti bawk si a; khualkai a ngai dawn a, tlawmngaih chhuaha mi inhahpui a tul dawn ta a ni e," a ti a Upaho pawh chu an inhuam hle a, amah Hrangvunga hruai chuan an zawng ta a Sailo lal fanu tam tak an en a, anin a duh lo zel a. A rilruah hnamchawm nula, Laingovi kha a cham reng a. Nimahsela, a u Lalluaia thu a hmal ngam si lo. A tawp lamah zawng chhimlam Sesawm lal fanu, Lalhmingliani chu an va en a Chu zawng a hmel te a lo tha bawk a, lungsi takin Serhmuna an awm kum rukna Khuangchawi thla vanglaiin a nei ta a ni. Laingovi hi Hrangvunga hian duh hle mah se, hnamchawm nula a nih avangin ui tak chungin a nei ta lo va. Serhmun tlangval hmeltha ve bawk, Saikaia'n lungsi takin a nei ta a ni An inhmangaih tawn thiam em em a, an dam chhungin nupa intihtlan leh inthen an nei miah lo va. Zoram hmar thlang Hriphaw khuaah Saikaia hi Kohhran Upa aia tarkuna damin

an inneih champha vawi 50 na 'Golden Jubilee' an hman zawh hnuah Hriphaw khuaah an thi dun ve ta a ni.

TAITESENA NUPUI-ZAWN THU : Taitesena pawh hi a nu leh pate chuan a nupui neih hlan an nghakhlel em em a Tin, a lawmnu pakhat, Thangrikhumi nen phei chuan an inhmelduh hle a. Nimahsela, Taitesena hian dam rei a inrin loh em avangin, nupui neih lam hi chu a tumin a ngaihtuah ngai lem lo va Thangrikhumi hi hmelduh hle mah se, chuti tak chuan a rimin a lem ngai lem-lo. A chhungte hian nupui neihsak an nghahhleih em avangin, amah pawh zawhna leh rawnna pawh nei hmasa hauh lovin, a pa chuan Thangrikhumi chu neihsak tumin Thangrikhumi te inah chuan an kawmthlang Lalnghengi pa chu palaiah tirin a lo va lentir a Thangrikhumi pate pawh chuan Taitesena chu an mi duhzawng tak a lo nih avangin engmah harsatna leh chhuanlam pawh an nei lem lo va Chuvangin, inneih chu an relin man leh mual lamin an sawi fel a. Inneih ni turte lam chuan engkim an puitlin ta uaih mai a. Chumi hnuah chuan Taitesena chu an hrilh ve ta a. A pa chuan, "Hei le, Taite, Thangrikhumi nen hian innei ula tiin kan va leng a. Thangrikhumi nu leh pate pawhin an mi duhzawng tak i lo ni ve a ni ang e, engmah harsatna leh rokhawlhna pawh an nei lo va Man leh mualte pawh kan va lenpui ang ang chu tlêm lua pawh sawi lovin mi an rempui thei zel mai bawk a., Tin, keini lamah pawh ran lamte, then leh rual chawhlui han kilpuina tur kan neih remchan lai tak a lo ni bawk nen; Thangrikhumi lah chu kan mi hriat chian, tukzana kan hnathawhpui, zaldam leh fel si a ni a keini-in kan kawl chi tak pawh a ni a. A tha a thi bawk si a, keini inchhunga lut atan chuan a tha tawpin ka hria a ni," a ti a.

A pa bawk chuan, "Nang pawh, hei nupui neih har te hi fa tha chhawr harna mai mai a ni a. Hetia i nu nena kan ta chak lai hian nupui nei la, fanauah mal insawm em

ang a. chhangchhiat berh lutuk hre lovin in changkang ve mai ang a I nauteho lah naupang-chhia mai an la ni a, tunlai chhanah fa tha chhawr tur nei hma hma hi pa vannei leh hahdam hma an ni mai a Chuvangin, nang pawhin i hmal bikin kan ring lo va, hulh hmasa lo chein kan lo ti chuk chuk mai a ni. Thangrikhumi pawhin ina chuangkai leh kawmtu, inlengte a nei neuh neuh lehnghal a Mite pawhin mi an tlakkhalh mai te pawh ka hlau a nia. Ani kan chhuah hi zawngin kan chan ropui dawn em mai," a ti a A nu leh a nî Sangi pawh chuan a pa thusawi chu an lo thlawp a A nu chuan, "Nupui neih hun tha in peih chi an in aia naupanghò ten an u'n an pu ang che u a, naupang te emaw ka nih in intih lai hian u leh pu in hlawh ni g a, val-upa khirhkhan in ni mai ang Tin, chu bakah tun ang hian mo lawmna tui rante pawh kan nei reinchang reng lem lo thei a, chuvang chuan thil tih rum rum mai tur a ni," a lo ti ve a

Dova leh Lallinga chuan an pate thusawi chu an lo hre ve a an lo phur em em mai a Dova chuan, "Ka u Lalling, ka u Taitea'n nupui a neih chuan i sialpa leh ka vawkpa hi kan talh ang tiawh," a ti a Lallinga chuan, "Kan khua kan tam tam nen, ka sial leh vawkpa chauhte chu kan kham lo vang i sialpa pawh talh a ngai ang," a lo ti a. A pa bawk chuan, "Chu, Taite, kan thu chu kan titlang dawn a ni lo'm ni? Ngaihdan dangte i nei em ?" a ti a Taitesena chuan, 'In ngaihdan leh in suangtuah dante chu a thain thil ni awm tak pawh a ni a. Nimahsela, ka pa, keini te chu nupui nei chi kan ni hlei nem ! Han nei tehreng pawh ni ila, mi fate kan ti hrilhai hma awm em alawm ! Kan hmingin lei a rah tawh loh hi !" a ti a A pa chuan a thusawi awmzia leh dam rei a inun lohziate chu a hriatsak nghal vek mai a Bang chhak lam hawiin a rukin mittui a hru a hru ta mai a. Engtinnmah hian tih leh chuan ngaihna awm tawh hek lo; engemaw chhuanlam dangte siamin nupui neih chu an thulh h'en ta a ni.

*****

BUNG 7

A THIH THU

Serhmun khuaah chuan thu a lo thang a. Reiek lal, Lalluaia khuate Tut luiah sangha man turin zanriakin an kal a. Zana an rinhbuka an awm lai chuan sakei sual deuh mai a lo kal a, an zinga tleirawl pakhat, Bawkkuia chu a la a lui lamah a hawk phei a. A thiante lah chuan an chhan ngam si lova. "Min chhan rawh u, chhan tlak ka la awm e; he sakei hi a nghô a bul a, mi a seh tha thei tawh hauh lo a nia," a tih pawhin an chhan ngam si lova Min chhan ngam loh pawhin chem tal kha min hân pe rawh u," tia an hming lam meuha a han koh pawhin awm lo ang vang vang in an ngawihsan mai a. A rei a reiah chuan sakei chuan a ching chau ta a. A thih dawn chuan, "Tunah zawng chhan tlak ka awm ta love, ka chhungte hnenah khan in han sawi dawn nia," a ti a. A tirah chuan an zêp a, mahse an zêp zo leh si lova, tin thu Reiek lal, Lalluaia khuate Serhmun khuaa lo zinin an rawn sawi a. Serhmun ho chu an thin a lo rim em em mai a An pasaltha, Zingkela chu Thangruma zing lengin a hriih a, a han hriat chuan a thin a rim em em mai a.' "Umm, thiante'n min chhan rawh u, chhan tlak ka la awm e' tih lawm lawm pawha hân chhan ngam loh, Umm,...." a ti a. A inlengpa pawh chu a hrechang tawh lova, a hmarcha rawt thlêngte chu a sawhtau keh vek a, a vaibel dâwn a thei keh vek bawk a, a puanven tla pawh a hrechang tawh lo. A nupui buhdeng chuan sumhmun a ting chuan, "A, mi hual tak takte pawh an tel ve ang chu ... in chhan ngaihna a awm lo te pawh a hiang chu maw le," a lo ti dek dek a. Zingkela chuan, "Thiantena chhan tlak ka la awm e, ti na nâ na a, Umm,...nang pawh kha tawng suh, ka ya khâwng tlu ang che. Pachhang thin a rim a nih hi, hmelahhia lo inrawlh chat lo mai rawh u," a ti a. A inlengpa, Thangruma pawh chu a hrilhhai hle a, engdang han sawipui lai ni ta lek lo a hawsan ta a.

He thu han huat hi chuan tu [illegible] lo zawng a nih hi. Reick lalnu pawh a [illegible] a, an dawizia hriattir nan tun Bawkkhua [illegible] chhan ngam lo hote chu [illegible]

Serhmun tlangvalho lah hi an [illegible] Bawkkhua chanchin an hria thinr [illegible] mai a Zawlbukah [illegible] an [illegible] thudang reng reng a leng lo [illegible] "Chu akei chu lo kal ve [illegible] av," [illegible] Bawkkhua an vuipui thin [illegible] lai chuan [illegible] sakei huai a lo tla ang tih an hlau hle mai a, [illegible] ve [illegible] a An hlauh ang ngei [illegible] rukna Tomir thla, [illegible] ah chuan sakei huai a lo tl [illegible] upat [illegible] an ngaihtuah ta a Mi [illegible] thlah mai ang u, sakei [illegible] lo a nia upa pawhin 'sakei huai [illegible] sakei [illegible] thlak' an ti a ni Kir pawh [illegible] ch [illegible] kan inhlaum phah hlawm [illegible] a [illegible] ni" an ti a Thenkhat khan [illegible] lai lo [illegible] bawk [illegible] sakei [illegible] an hneh ta a, kar kam [illegible] ta a ni

Tichuan [illegible] chuan [illegible] turin an chhu [illegible] Pakhat chu [illegible] chhuah Dikawn leh Kawlkh [illegible] tulung thla, tlakdeng [illegible] Tang. (Vanl[illegible]nga [illegible] ah an kim a (Hei hi tunah chuan [illegible] atanga Nghimi-lui kawng tak a [illegible] Pakhat [illegible] tlanga Taitechel pa chul kawnah [illegible] ang ti [illegible] ka tha leh ... ... dawnah an haw-an ta a. An naw dawn [illegible] kawnah chuan sakei thawm ri awm takte pawh [illegible] An kar kam chu an ring hle a

Zanah chuan lal inah pachangho an leng hlawm a. Sai chani pa chuan an kar kam rinawmzia leh sakei thawm ni awm tak an hriat thute chu a sawi a Thenkhatin sakei hlaum a hlauhawmzia te, Serhmun tlangval huaisenziate leh Bawkkuia te ho chanchin leh thudangte sawiin an ti ti hlut hlawm a. Chutihlai thimblim mai chuan zan dang ang lo takin ai an khuang ta chuah chuah mai a, a then an kawk-kawdak bawk a Upaho chuan, "Sapuiin dai a hel a nih chu," an ti a Thenkhatin, "Kangmei chhuak tur an hmu a ni ang," te an ti a. Thenkhatin, "Kerna sakei a kaphlum dawn a nih chu," tiin engemaw tak entir nei chuan an ring hlawm a Chutih lai chuan zawlbuk lamah tlangval Thenkhat chuan, kar a puah veleha tlan hmasak ber tum em emin meichher te siamin phuaite an mit a Zawlbuk meichhemah chuan an hemtang sauh sauh bawk a Thenkhatte erawh chu engnah lai kam leh sakei lam pawh ngaihtuah lem lo va Kût hla sa lo zai mai mai tawkte pawh an awm bawk a Tichuan, Zawlbuk tlangvalte chu nula rim turin an chhuak a Thenkhatte erawh chuan kar puah mai ngaichang tanin nula rim lova zawlbuka awm an tum bawk a

Tichuan, zan pawh chu a lo rei hret hret a Zawlbuk riak tlangval lengte pawh chu an lo tin ta a Zawlbuka lo awmho hnenah chuan, "Kha maw, thimhlim chuan engmah a ni lovang ka tih reng kha, kan inhlep hle zawng a nih hi," te an rawn ti a Tin, lal in lama pachang lengte pawh chuan tin zui an rel ta a Zan man lai chuan engmah ri-va a awm ta hauh lo mai a Phawklek tak leh bengchhi hra chung chuan an mu ta hlawm a. Chutah Tlangau, Atea (Rosela pa) chu a rawn au ta a "Khaih khaih khaih . lo ngaithla r'u khai . Zaninah kar pawh puak se, khawvar hma chuan tumah tlan loh tur. Tlan lui in awm chuan lal thu awilo in ni ang a, lal khua leh tui atanga hnawhchhuah in ni ang Hei hi Lal thu a ni e," tiin.

Chutia inring tak leh bengchhi rana an mut lai chuan zanlai pelh hretah Taitea chul kawna mi zawk chu a puak ta dam mai a Chuveleh, Zawlbuk tlangval riak hote khan an meichher hemtan, amah pawhin a lo alh mai ang tih hlauhawm khawpa tang chu, rang mangkhengin an han chhi a Zawibuka riak lo pachangho lah naputte'n min dawmbet ang tih hlau ni awm taka lo inthiar fihlim sa chu meichher nen rang takin an lo zuang chhuak chum chum mai bawk a Zan mut dawna tlangaute chu 'nikum lam thu alawm' ti ni awm takin tlanhlam an han tum hlawm mai a. Nimahsela, val upain an lo dang a, "E khu, tunah tlanhiam suh u, Lal thu awih tur," an lo ti a, an indang thei hram a Mipui tlan chak lutuk lah an phi chung mai a, awm ngaihna pawh an hre tawh lova Mipui awm ngaihna pawh hre tawh lo chu lal inah chuan an va kal a, lal hnenah chuan, "Thansangi pa, tiam tawh rawh," an va ti ta ngawt mai a Ani lah chuan, "Ka thu chu Tlangaute a puan tawh kha," a lo ti mai si a Chutah hla an phuah ta a,

"A rel har e lal danga chuan,
Thlangva lam a zir leh e,
Seitlang valin lentu hmaaih,
Kawlkei lunghan chhai kan nuam mang e."

tiin Khawvai hlan chu an nghakhlel em em mai a Tumahin hre lawk lo mah se, sakei a kap a nih an ring tlat mai si a An tlan chak lutuk awm ngaihna hre lo chu mawnga hawlh hawlh ang main an la sek hlawm tawh mai a Nimahsela, lal thu awi lo nih chu an hlau bawk si Nak'nah chuan lal hnenah chuan an va kal leh a. "Thanangi pa, tiam tawh rawh, hei khua pawh a var ta, leilung pawh a lang ta hial e," an va ti leh a Chutah zawng lal pawhin a lo hmal ta lem lova Lal chuan "Lo ngaithla ula, thu kan sawi ang e 'Kan Tek-khamphei rammu chuan deng fuh tak maw, va chian teh ule, mi ngc sa Sahrang a niha a lo hliam chuan fimkhur takin che ula, sa chunga vanduai palh in awm pawhin sialin ka kham e Tunah chuan ka tiam ta," a ti a.

Chuveleh mipui chu an tlan ta hum hum mai a. Vungtawna leh Zingkela leh Dozika chu daiah an lo tawm ru nge ni, mipui hmaah a falin an tlan thei tlat bik mai a. Kar kawt an zuk thlen chuan sakei ngei chu a kap a lo ni a, a thi lova a lo insaseng daih mai a. Kar kawt vela sakei hniak leh a thite chu an tireh sawk sawk a, a kalna lam an hriat chian em avangin an chhui nghal ta a. Tin, mipui pawh khan chuti tak chuan an thlau lova, kar kawt an zuk thlen ve chuan Vungtawna leh Zingkela leh Dozika'n a hniak leh thite an lo tihreh avang khan an han bangbo deuh a Chutih lai chuan an zinga tleirawl, Laituaha chuan maua sakei thi kai chu a hmu ta a, "E, hei a kap fuh a nih ngei hi, maua hi a thi a kai tuar mai," a han ti a Chutah an zinga val upa, Tubuanga (Saichala pa) chuan, "Khai, hei kan sa hi a hliam a nia, tumah tlafal levin fimkhur takin i che ang u," a tih lai chuan an thlanglam sir ruamah chuan mi beih a nei a ni tih hriat tak maiin sakei chuan rawl a chhuah tuar tuar mai a, mihring rawl a tel bawk a. Chutah Taitesena leh Hranga chuan rang takin luhthlak an han tum a Taitesena chu val upa, Sualhuaia'n a dawmbet a, Hranga chu val upa, Thangdama'n a dawmbet bawk a "Silai in keng bawk si lova, silai keng lut thla hmasa rawh se," an ti a. Nimahsela, dawmbeh chi an ni lo tih an hriat chuan an thlah a, an lut thla nghal ta a Mipui pawh chuan an thlahfal mai bik lova, an chim thla ta a Sakei chuan kawr hnar ruam awi ko hnuaiah tan a khawh a, chhak lam atangin a chungtlak thoih si loh a, chhoh beih a ngai a ni Sakei rawl han chhuah tuar tuar khan Vungtawna leh Zingkela a seh a lo ni a Vungtawna hian hawlhchilhin kah a tum a, a silai a puak thei si lova. Sakei chuan a silai pial lungah engtin tin emaw a man a, Vungtawna chuan a thlah duh si lova, a pawt kuna a lu-ah a lo seh a ni Zingkela chuan feiin a chhun a, a fei a benthiahsak a, a fei bung chu phawi tal a tum a, chutah sakei chuan a lo man a, a nakah leh a banpuam a hap kawp a, a ban thapui a pet

dawk a Dozika kha erawh chu a lo la him a Vungtawna leh Zingkela kha chu an inhliam hnu chuan an insaweng a, Taitesena zuk thleng thla ve khan, mi pahnih lai mai a lo seh tawh avang khan, a thin a rim lutuk a, chem sei (Kawlhnam) a vih vak mai tumin sakei chu a pan chho va Chutih lai chuan Chhinga (Lalchana pa) chu Bapuiken kung ah a lo lawn hman a Bapuiken kung atang chuan, "Kha Taite, luh chhoh i tum em ni? Lut chho suh, mihring kan pamhmai e Khatia tih mai chi a ni lo Sakei min han pe ula, heta tang hian a lang chiang a nia, ka'n kap ang e" a ti a. Tumahin pe tang se ti lem hek lo Taitesena lut chho lah kha sakei khan a lo hmu chiang em em mai a, a mei a lo er a, a meihmawi te chu a lo chet ngat ngat mai a A rum a, a hmui a lo hak vet vet mai a Taitesena chuan kawlhnam chuan a han chhoh vih vak mai a Chu veleh sakei chuan rawl nen a rawn zal thla tawp mai a, a han ching zui deuh nawk mai a, bei zul zel lo chuan a ui-thut ta vung mai a

Chumi lai chu Hranga chuan a nam bu lup a a me ah a pawt a, an inlen thla ta a Sakei chu thinrim em em maun a lo vir thla a, Hranga chu seh si lovin a kanga Dozika a seh lai chu Darhanthanga n a viha va ngam si lovin a khawhin a khawh a Sakei khan fuh si lovin, Dozika the lai hrawkah chuan a khawh fuh ta hlauh mai a Sakei kal sawn hnu chuan fei chu han phawi ... tum a, mahse a lo nghet hle mai a Dozika chuan ... a khabe tlawhchhana pawt tum a ti a ... khabe tlawh-chhan chuan an pawt phawi ta a

Sakei kha a kawng a kah chhiat deuh avang in ... takin a chak lo zawk a Chutih phei chu ni lo si, an ... seh tir tuch a rinawm a ni Sakei lakah 'Ka pe fate an ni a ti dawn hauh si lo va Laina tan lo chuan sakei hlim han bein mai zawng huaisenthlak tak a ni Mauringa n a i tam-hneh bawk a, he sakei pawh hi a zam ve hle ... tui ... ni

Mi an tihlum duh mai ang tih hlauhna rilru nei ang maiin, chawp leh-chhiha sehhlum chu a nei bik hauh lo a ni An zin hnu ta hle mai a, mihring an tam si, silai lah chelek ngai ni tawh hek lo Thenkhatin lungtumin an deng, thenkhatin chhehkhangin an deng, a theiin thingtuai leh mau zumin an khawh bawk Thenkhat a um, an tlanchhia A um loh lama mun a mawng lam atangin an lo vawm Sakei a kir, an hnaih leh Thenkhatin an lo chhaih bawk ... mihring an an bawk si An chhaih mangang ... Mahse, an huam han thlak thihna than. ... Nakinah ,zawng an han invau k .ng thei hrai a

... lah khi a la harh viau mai si a Thangkunga'n a han kap thum mai a, a rawn bei leh mai Thangkunga a tlanchhia, hmaah a inpaltlu a mawn hman thelh, a vaun ... hlaun sakei hnu kuahin a lo bat ding ve Chutah Chawng-umma'n 'A hi ka emang e' tih pah n puanin a khuh a, sakei chuan a lo duh awzawng lo mai a, a hai thla a Chawng-umma thimrim chuan a han kap leh thuai mai a Chutah zawng silai khu karah suhmarthur kawlh ang mam an bawi a, an em ta mai a Tu tih bei nge tih pawh hriat theih tawh hek loh, a bawp, a ban, a meiah a theuin an pawi phai an chha_hlum ta ringawt mai a ni A lu chu Chawng-umma kha kutthlu' ta hnuhnung bei a nia avangin an pe a, a mei chu Taitesena n a satthla a ni.

Chutia sakei an tihhlum fel an han reh deuh lawk lai chuan Sadawt tlangi Taitebela pa chul kawna an kar kam pakhat zawk khi a' lo puak ve thawr mai a Upano chuan, "E, kan kar pakhat kan lo mangnghilh der a ni, a puak ve tlat mai Tlangval ngalchak hovin va fiah teh u, engtiznge ni ?" an ti a Tlangvalho an va tlana a hmun an va thlen chuan tlangval, Kila, a lo kaphlum der mai a Kila hi phungzawl, luhai nei n ni a. Mipui tlan rual khan a tlan-ve a, kil kawngah khan a luhai a puang a, a tlu a.

Tumahin buaipui hmaa hek lo, an tlanhamsan vek a. Mipui tlanham hnuah a luhai a lo reh a, in lam pan lovin a tlanham ve leh mai a Mipui tlanna lam hre lovin a ni lo lamzah a tlan a, kai chu hre lovin a supuak palh ta a ni Tichuan, Kila ruang chu tlangvalno chuan an hlawm a, an zawn hawng ta a

Hemi zan khawvar [illegible] atang [illegible] reng khan thlir[illegible] a thaw vak vuk mai a Z[illegible] ni chhuak tir atang chu[illegible] thlang [illegible] kawl buan chuan Sai' a zam ruih mai a L[illegible] l[illegible] [illegible] tha lo [illegible] mu a Khaw[illegible] [illegible] l[illegible] [illegible] hleuh [illegible] awm tak [illegible] tek d[illegible]nga hm[illegible] tak [illegible] tla chhuak thin, th[illegible] [illegible] za rel lovin an mhaw[illegible] tuw tuin mai a Mi[illegible] tlanh[illegible] [illegible] hawk atang kham an lah chu [illegible] thei lei lovin an hawk kawdak chiam cham mu bew' a Vawk [illegible] a hnu a tuan kuk kuk a, an [illegible]khawm a, a hawk leh [illegible] [illegible] thin Tuh lah chu a thaw [illegible] hnuai [illegible] mai [illegible] a Zing ni chhuak chho [illegible] chu chh[illegible] d[illegible] tak [illegible] [illegible] a hnim[illegible] a hnuh ruih mai [illegible] si a Thenkh[illegible] [illegible] chu sawi mai hleih theih si lo engemaw hlauhna in an tinah a man a, an khui ri an khur ru mai bawk a A kh[illegible] mihring awm, engemaw em[illegible] hre awm rual chia chuan 'engemaw tha rapthlak tak lo thleng tur' hi awm dawn tlata hriain an thuah a man a Tui tak a chaw ei thei arim lah an awm h k lo. Cautia hlauthawng tira an awm lai chuan, zing chaw ei kham fel zen zawnah chuan 'zualko' an lo thleng a Zualko hah lutuk leh thlaphang chu tawng pawh an tawng lawk thei lo va An hahdam deuh hnu chuan an mhliam thu rapthlak tak mai chu an han sawi ta a "Vungtawna leh Zingkela leh Dozika leh Taitesena sakeia a seh" tih chin chiah an sawi thei a Eng anga na nge an nih tih leh engnge an dinhmun chiah pawh hre hmau lova lo tlan an ni a.

Chutia zualko thu an han hriat chuan khawchhung chu a buainn a buai ta nuai mai a. Nunau mangang ṭap thawm nen, ar kawkkawdak leh vawk hawk ri nen, a rikin a ri mum mum-mai a ni. Rei lo te te danah thu thar a lo thleng reng a, thu pawh a chiang tial tial a. Lalho mangang awm ngaihna pawh hre lo chu an tlanliam ve ta a Chutah an hriat lawk loh Kila ruang chu an rawn zawn thleng bawk a. Kawngdung tluan mai chuan nunau mangang ṭap thawm chu a ri ta chuah chuah mai si, han inthlem leh han inhnem chuang tur lah an awm chuang hek lo. Tin, Lalho khan Dil-kawnah nunauho nen an lo hmuak a

Sakei chu an tihhlum fel khạn a zawnna siamin an zawn a. Hliam tuarte pawh kha zawn tumin zawnna an siam vek a. Mahse, Vungtawna leh Zingkela kha chu zawn lohin an kal thei mai a. Sakei ruangin hma a hruai a; a hnungah Vungtawna'n a zui a, mi pahnihin an kaihkuah a, a kut chu a lu chungah a suih a A hnungah Zingkela'n a zui ve leh a, mi pahnih bawkin an kaihkuah a Taitesena leh Dozika erawh kha chu kea han kal rual lah ni hek lo, hreh tak chungin an zawn ta a ni.

Dil-kawn an lo thlen chuan Vungtawna a lo hmasa ber a Dari (Chemi nu) chuan, "E khai, Tawna, a na teh e maw!" a lo ti a. Vungtawna chuan, "E, keimite chu na lo ve a, keimahniin kan kal thei alawm ! A na meuh chu hnungah khuan an rawn zawn dawn kha," a ti a A hnuah Zingkela a lo thleng a, a hnungah chuan Taitesena leh Dozika chu an rawn zawn a ni. Dil-kawnah chuan an chawlhpui a. Lalho khan 'sakei tur lakah a tha ngai e' tiin maipawl hel an lo velsak a, an pe a. Fel takin na tuar lo ang maiin an ei thei ṭheuh a ni.

An chawlh hahdam hnu chuan an kal leh ta a Kawtchhuahah chuan tar leh naupangchhia hoten an lo hmuak a, feh rehsan chuan ih an thleng ta a. Tichuan, in an thlen

fel hnu chuan Taitesena chu a nu (amah hingtu) khan artuite kengin a va tlawh a. Taitesena hnenah chuan, "Taite, a na teh emaw!" a ti a. Nimahsela, Taitesena chuan, "Hengte chu na lo ve a! Hei aia nâ tih hi ka nei a ni" a lo tihsan a. Chuta an tawng lo hriate chuan an duhâm ta deuh a. "I mi uiresan hi nâ ka tì zawk," a ti, ti te, "I mi hursan hi a nâ ka ti zawk," a ti ti tein an sawi thang ta a ni

Tin, sakei kha aih a ngai si a Sakei aih chu hnam tuarte khan an hriat ve hman loh an hlau si a, a theih anga ranga sakei aih chu buatsaih a ngai a Tin, Kila phum a ngai bawk si Thenkhatin Kila thlan laiin an phum a Thenkhatin sakei vun an lip bawk a An lal, Dokhuma'n sakei kha ran lu kima aih a tum avangin thenkhatin sial, vawk, kel, ui, ar an puah bawk a Sakei chu a vun an lih fel hnu chuan mihring zawnna hlâng hi an siam a, chumi hlâng chuan tahrang an kaikul a, chu chu sakei vun chuan an khuh a Sakei ruang lem dinin zawnkan theihin an buatsaih ta a An peih fel hnu chuan lal, Dokhuma pawh chu sakei ai tui chuan a inbuatsaih a Tichuan darkhuang te, darmang te, darbu te leh khuang te an han tum ri a Mipui chu lal mualah chuan koh ang maiin an lo kal khawm zut zut mai a Nimahsela, he sakei hi lal Heioda thi tuiin "Ka thihni chuan Juda mipuite hlim bik lo rawh se," tia Juda challang tam tak tihhlumtir a tum ang deuh kha a ni a Mi tihlungngaih a ngah em avangin khawtlang an hlim thei lo a ni

Tichuan, ruai theh khama mipui lo thlen kim hnu chuan an lal, Dokhuma chu hmeichhe lema changin a lo chhuak ta a, Kawkpuizikzial puanfen a rawn feng a, hmeichhe kawr a ha a, tuibur a zu a, Saiha bengbeh a beh a, êm a phur a, hmuithlur a khai a. Tin, hmeichhe lema chang mi paihum in an rawn zui bawk a Fimkhur awm em emin ar lo kal a, sakei kha hlau awm takin an rawn en dek dek a Sakei vuna tuam, hlang kha mi palin an chawikang a, an hnung

tawlhtir a, hmeichhe lema changho khan an va hnaih a, sakei lu-ah khan hmuithlurin vawithum an han khaktir a. Tuihna lu-ah khan vut an thun a, vut kha an hamkhuk khum luai luai a. Tichuan, an hnung tawlhsan e, sakei kha hmai'amah hmeichhehọ chu um angin an rawn zawn phei a. Sakei an hnung tawlhtir a, hmeichhiate khan an hnaih leh a. Chutiang chiah chuan vawithum an innawr let a, chumi hnu chuan inchhungah an luhsan ta a.

In chhunga an luh hnu chuan, sakei lu neitu Chawngzuma note, mi sawm lai, pasaltha thuam famkima inthuamin an lo chhuak ve thung a. Hla deuh hlek atangin sakei hnial chhuah ni awm takin an rawn veh kual a. Sakei bul an lo thlen chuan sakei chu an han kap ta thuai thuai mai a. Chutih lai vel chiah chuan dartum thiamhovin daibu leh darmang leh darkhuangin sakei aihna hla an lo tum reng bawk a. Chumi hnuah chuan pasalthaho chuan in chhungah an luhsan ve leh ta a.

Chumi hnu chuan lal tlangval Hrangvunga hovin mi sawmonga dawn lai chu puanlam te, puanum te sinin an rawn khuallam chhuak leh ta dual dual a. An lam zawh chuan sakei aih chu an zo ta a ni.

Thangrin aun hliam tuarte kha an tuar a chhelin an hnuk a fei hle mai a. Vungtawna kha a lua seh ni si, harh taka a awm reng thei mai kha, 'A lu hi a sentleu a ni ang e,' an ti a. Nimathsela, sakei ngho hi mihring lu ah hian a lo thei awzawvai lo mai; a tuarfel vang chauh a lo ni zawk. Tichuan, fel takin chumi ni chu an nileng ta mai a. Zanah chuan nula-tlangvaiten theih ang anga enkawlin an buaipui a. Khawvar dawn lam chuan Vungtawna chuan a lu an thuina khan a na a tizual hle nia a hria a. A thuisaktu Chhinga chuan a han phelhsak a. A phelh veleh chuan a thluak a lo chik chhuak zawk mai a, chuta tanga reilote, khawvar fel hnu chuan a chat thla ta a ni. Vungtawna hi tlangval tha lai, an lalnu Darroluti nuṭapa a ni a. Tin,

hliam tuar zinga thi hmasa ber a ni a; Lal chuan puanduma tuamin sialin a thlaichhiah a ni A thihni hian sial an talh a, an puah nghal a Tlangvalhovin kuang tur thing lian tak an kit a, chu chu tawng nga velah an tan a, a laiah an ek-phel phawk a, a tawn tawnin ruang leng zana an ker hnuah an zawn haw a Thenkhatin an chhuatlaiah tap an lo chhep bawk a. Sial puah nen, tap chhch nen, kuang tuk nen: thenkhatin zu bel an rawn pulut a, zu an lo sawr a, an sem bawk a Lenpuitu mipui nen, an sul an lam a tam si; a chhungte pawh an buai a, tah pawh an tap tha hmain mang lo a ni.

Kuang chu in chhungah an tap chhch tharah khan an dah a A chhungah Vungtawna ruang chu an zalh a. Thing (kuang) phel lehlam khan an chhîn a, lei leh vut sawhdiakin a inchuktuahna kha an zutphui tlat a T... a kuang kha hnuailamah an rek pawp a, mau dawtin an zawm a, in hnuai lamah mau dâwt kha an rawlh thla a, lei laih khuar zau takah mau dâwt hmawr kha an phum a. Rim engmah a chhuan theih loh nan chunglam zawng zawng an zutphui tlat bawk a Tichuan kuang bulah khan a kual chhuakin mipui an han chhep kual ta a Kuang chhung a lo lum a, ruang chu a lo tawih a, a tawihtui (a tui) chu mau dawtah in hnuai lamah a luang thla a, an lei laih khuarah khan a luanglut a An char uluk em avangin in leh a velah chuan rim engmah a lo chhuak lem lo

Tichuan, buhtuh nisa hnuaiah chhun-zan zawmin in-chhungah mipui an han chhem ta a ni a, a hautak em em a ni Tlangval thing putute leh meituahtute kha zuin an hrai reng bawk a Chutia chhunzan zawma ni sawmhnih lai an ur hnu chuan kuang chu an hawng ta a. A ruh chu fihlfai takin a mut ngai ngaiin a lo la awm a. Chu chu an la chhuak a, an silfai a, puanin an tuam a, thûlah ah khung tha ta a. A luruh erawh chu a farnu, Darroluti chuan nisa ah te phoin sahriakte a thih thin a. Chutianga a luruh han

ebohrian chuan sakei khan a thluak bur chu a lo seh pawp nghneuh mai. He sakei hi a huatthlala bawk a, a lu ro khelfai tawh chur an lalnu, Darroluti chuan diriam em emin khawlaiah chuan a chhir let tawp tawp mai thin a ni.

A hnuah Dozika a thi ve leh a. Ani hi lal chuan vawk pain a thlaichhiah a, puandumin a tuam bawk a. Kuanga unlovin thlanah an phum a ni. Amah hi pa naupang te, fa pakhat chauh nei a ni. Dozika hi chuan a malpuia sakei sehna siin, a hrawka an khawhna kha a tuar lo a nih an ring zawk. Ani chuan mi fate zah lutuk hlauin a hrawk huam kha chu nêu tea sawiin, a malpui lam a sawi na zawk a, mahse, chu chu mitin an ring tehchiam lo a ni. Tichuan, Dozika hrawka fei kha a neitu an zawng ta a, Tumahin 'Ka fei a ni' ti ngam tawh hek lo. A khawh lai hmutute lahin mi zah lutuk hlauin sawi duh tawh bik bawk hek lo. Tichuan, fei chu lal tualah an sawhphun a, tumahin ka fei a ni e' ti ngam tawh hek lo; Taitesenan a mutna khum atanga a lo hriat ve chuan, "Ka fei a nih kha. Keiman fei ka thlak a nia," a ti a. Mahse, an awi lo aniang chu, lal tual ami chu an phawi a, zawlbuk bangah an thiat a. Tlai khaw hnuah Darlianthanga pa, Vungsekia'n mi tam vak lo awm laiin "Hei chu kan fei a nih hi," tiin a la ta a ni

A hnuah Zingkela a thi ve leh a. Ani pawh lalin puanduma tuamin vawkpa bawkin a thlaichhiah a. Amah hi pavalai tak, fa pathum nei a ni. Ani pawh hi kuanga ur lovin thlanah an phum a. An phum dawn chuan lal chuan vulna thu a sawi a. "Hei, vawiin niah Zathuama pa chuan min lo boralsan ta mai a, mitinin kan uiin hrilhhai-thlak kan ti em em theuh awm e. Ani hi pasaltha huaisen leh sakeipthei a ni a. A thenawm khawvengte phei chuan in sa hmuhna leh in sa bel ber a ni ti ila, dawt kan sawi awm love. Ani hian ramchhuah nikhuaah pawh hotu nih tling takin tlangvalhote a kaihruai thin che u'a, tlangvalho te pawhin ani hova chhuahvah chu a nuam in tiin, in thla-

muanpui em em ţhin a. Vanduaithlak taka vawiţin niah in hotupa, in ramvachal ber in chân ta hi a bik takin ramvak mite leh tlangvalhoten in chân ropui em em a ni. Pasalţha huaisen, sa kap thei tak khua leh tuia an awmte hi lal tan pawh an hluin, thla an timuang a, awm an tinuam em em ţhin. Kan nu kan pate hun angin mihring ral hlauhte awm tawh mah suh se, sahrang sahuai lakah pasaltha te hi an hlutna a chuai chuang lo Chu a hlutna chhuanawm tak chu hmang chhuak ngamin Zaţhuama pa chuan tunah pawh a taksa leh a nunna a lo hlan ta a. Serhmunho hian kan chân ropui em emin, Serhmun khaw mipui zawng zawng aiawhin 'A pawi mang e' tih hi ka thlahna ni rawh se," a ti a. Tichuan thlanah chuan an zalh ta a.

Taitesena chu a inhliam ni aţanga ni sarih lai a la dam a Ani hi sakei khan a thinhnúnah leh a malteah a ruh sawm rawpa a seh a ni a Chuti khawpa hliam na tuai si chuan vaibelte a la zu a, fel takin a thiante leh amah rawn tlawhtute chu a lo kawm thei a Dari (Chemi nu) chuan, "A thinhnun sakei sehnaah khan a vaibel zûk khu a lo chhuak thei a ni," a ti. Taitesena pawh hi tuarfei hle mah se, a hliamte a nat em avangin a ni telin a chau ve hret hret zel a. A thih dawn zan khan a nu khan nau a vei ta tlat mai a. An inah chuan nau han neih chu ţih rual ni hek lo, a nuţapa, Zalala inah an hruai phei a, chutah chuan nau chu a nei ta a ni. Tichuan, Taitesena pawh chu a chau ve ta tial tial a, an inhliam aţanga ni sarihna zinglamah phei chuan hiak pawh a harsa ta hle a. A chhungte leh laina, nula-tlangvalte chuan an theih ang anga enkawlin an bawisawm a. Chutia mangang thlaphang taka an kil ţiai lai chuan chauh tawh nak-a-lain Sarkuti zâi tawite a han sa a A pa chuan, "Taite, i zai a ni maw, i lung a leng em ni ?" mittui tla zawih zawih chung chuan a han ti a. Taitesena chuan, "E, ka han zai mai a nia, thlaphang suh u, ka harh e, ka tha leh mai ang," ti chungin a ţawngvai zui ta niai niai a.

Chutaṭanga 'rei lo te, Serhmuna an awm kum rukna (1904) Tomir thla de chho buhtuh lai, chawhma lam thingphur haw hun vel lai chuan a chat thla ve ta a ni.'

Taitesena pawh hi lai chuan puanduma tuamin vawkpa bawkin a thlaichhiah a. Tin, a pain a nupui neih mo lawm nana a lo zuat ciilruk, sial pa lian takin a thlaichhiah bawk a ni. Taitesena thlan chu an kawtkaiah Serhmun in 300 zet tlangval leh pavalai hovin an lai a. Mi thenkhatin kuang tur 'lung' an pu bawk a. Thenkhatin sial leh vawk an puah a, rawn lenpuitute'n zu an rawn pulut bawk a Fatuho lahin ruai buatsaih fel thuai duhin an lo che ve sek hlawm si Thlan lai lah tlawmngaia laih tam tumin an in-chuh buai bawk. Mihring nen, ui sa rim hriaa lo pung-khawm an insual bawk si. Taitesena te in leh khawlai vel chu 'buaina rai a lian' a ni ringawt mai a. An nu nau lo nei buai bawk si nen, a buaithlakzia chu sawiin a siak lo a ni ber e.

Taitesena chu tlaiah chuan vui tur a ni ta si a, A nu khan, "Taitea ka hmu lo takngial dawn e," tin a nuṭapa Zalala in aṭang chuan thei leh thei lovin a lo haw a. Tai-tesena ruang chu chhungkhat lainate'n an lo kil a, an zingah chuan a nu (amah hringtu) pawh kha a lo ṭhu ve a. Chutah a nu lo lut khan Sumhmun aṭangin ṭah-hlain—

"Awi karei, Taite, Kawlkei lunglian veng amaw,
Engtinnge kan awm tak ang? Taite, heti mai tur em ni?
Kan va la tiam lo em! Vawikhat tal min han chhang teh.
Aw, Serkhawtlang lenruaite u, min dem lo u,
Chun leh zua chawi loha seilian, ka nau, ka en ngam lo!
Ka nau pialiei thim thuahriat hnuaia zâl tur ka dawn ngam lo,
Aw, Taitea ka au ding zo lo.
Min ngai ve lo em ni, Taite,
Rihsang mual liam i tum le?
Anih leh e, famkhuaah chuan i pi, i pu, i pate i han hmu ang a,

Kan awmdan zawng zawng hi han sawi langin;
Famkhua aṭang chuan min han thlir ve thin ang che u aw,"
tiin tah hla dangte nen thiam tak maiin a han ṭap ta a.
Tah a thiamin lung a kuai bawk a, an inah mi an tam tehlul nen, tap lo aram pawh an awm lo, an insût tluah tluah hlawm mai a ni.

Tláia an vui dawn chuan an lal, Dokhuma chuan vuina thu a sawi a Hla thuin a bul a han tan a.

"Thang tak ang maw, chhaktiang hrum sawm zingah,
Chunriangi chawi, Ralthatchhunga,
Sailo daingul a tliak e,"

"Hei, vawiin niah kan khaw tlangval chhuanvawr, Ralthatchhunga chu kan lo chan ta a. Ani hi kan hriat ṭheuh angin kan khawtlang tlawmngaihna meichher chhi êngtu, kan khawtlang leh zawlbuk nun siamthatu, kawng tinrenga mi harsate leh ṭanpui an ngaihna apianga ṭanpui ṭhintu leh pitar-putar, naupangte chena nun khawnuama siamtu, kan Serhmun khua chang pawh ni lo, khaw ṭhenawmte thlenga nun entawntlaka nung a ni a. Hei, tuna a boral chhan pawh hi tumahin kan hain ka ring lo, thiante chhana huaisen taka a nunna hial a lo hlan ta hi theihnghilh theih rual a ni lovang. Vawiin niah a taksa hi lo vuiliam mah ila, ṭhang leh tharte thlenga nun entawntlak mi a hnutchhiah a. Naupang tê mah ni se, a nun mawi leh duhawm hi ka sawi mang theiin ka ring lo. Vawiin nia a chungchang thu ka sawite hi ruang chunga ka fakderna mai a ni lo tih chu vawiina Serhmun mipuite hi a hrechiangtute in ni a. Chubakah, hetia ni hnih ni thum lek thila ka khaw tlangval pathum lai leh pasaltha huaisen pahnih lai mai ka chan hi chan ropui ka inti em em a ni," (A hnuk a ulh a, thu tam tak a sawi thei ta lova) "Thu tam tak sawi a har e, i duhtawk mai teh ang u," a ti a.

Chutih lalin thu a sawi zawh chuan Tahiesena Ni Dung sungi chuan thu a sawi ve a. "Hei, vawiin nia kan chunga thil lo thleng leh hmanni lawka kan, Serhmun khaw thil thleng te kha han ngaihtuahla a pawi ngawih ngawih mai a Hei, vawiin niah ka vahpa Rulthatchhunga chuan min bo ralsan ve leh ta a Ka vahpa, kawng engkima mite tiuk lo leh rual pawina pawh nei zo hlei lo. Serhmun khaw mipui lal leh upate n a mihna bak baka chawimawi a ropui hmin, thatna zawng zawng in han khumtir te hi a mak ka tiin ro pui ka ti a Thil zahthlak kan phu loh chaw mawina a dawng a ni tih kan hria a a lawmawm kan tiin a zahthlak kan ti em em bawk a ni Tin, tuna a nat chhung zawng zawnga kawng engkima kan buai hah pawh ngai lova mi in bualpuina te, kan chunga nula tlangval Serhmun mipuite in thatna leh in mi hmangaihna te hi a hre hmin vek a Heng in thatna zawng zawngte hi amah pawhin dam leha han rulh cho u hi a chak thu a sawi a Vawiin nia pawi ka tih ber chu, amah pawhin a chak em em kan chunga in tlawmngaihna te, tha leh tui insenna zawng zawng te a then a zar tel pawh rul leh thei lo cho u a a boral ta hi a ni tiin a sawi a Chumi zawhah chuan an zawn chhuak a "Lung kuang ah zalhin an phum ta a ni

Serhmun ho chuan hla an phuah leh a

"A rel har e, lal danga chuan, Thlangva lam a zir leh e
Sertlang vaiin hrualhrui lovin kawlkei lunglian kan chain,
Mau lai sial 'angin,

an ti a He hla hi an sa an sa thin a ni

BUNG 8

AN CHHUNGKAW KAL ZEL

Kum 1904 Khuangchawi thla chuan an lal tlangval Hrangvunga chuan nupui a nei ta a. Heta tang hi chuan kumtling, rorel thei a lo ni a. A pa, Dokhuma pawhin rorelna cha a kutah a hlan ta a ni. Tichuan, Dokhuma chuan Sethmun in 100 lai hruain Hmunthia khaw siam tur in a chhuakthlaksan ta a (Hmunthia khua hi tunah chuan Tripura State-a awm a ni) Hmunthiah chuan an awmna lai mai ni tawh lo vin, a na khaw siam ngeiah 'lal' a ni ta a ni. Hmunthaah hian rei pawn an awm hman lo. tihah vandu thlak takin tuihri an vei ta chuan mai a, nu tam takin an thih phah ta mai a, chu avang chuan hlau lch thlaichhang takin Hmawngchuan ah an insuan a. Heta tang hian Behlaingchhip-ah an insuan leh a, hetah hian an nupain an thi ta a ni. Fanu pahnih leh fapa pahnih an nei a, chungte chu Tuarsangi, Chawngpuii, Huaphana leh Thuamhana te an ni.

Sethmun lal, Hrangvunga hote pawh ramte a lo bua a, hmarlam rom tha zawngin kum 1905-ah Bunghmunah an insuan a, Sethmun khua chu an rauhsan ta a ni. Bunghmuna an pem dawn hian Taitesena chhungte chuan Taitesena lo buatsaih leh a thlan hmun awmna a nih avangin Sethmun khua chu kalsan an hreh hle a. Mahse, midang zawng zawng an kal dawn si avangin kal loh theih ni bik hek lo. An pem dawn chuan Taitesena thlanah chuan thlan lei kel hek loh nan tun lungrem aiah a Ni, Dungsangi bel vuak Tang bel atana an hman thinte leh an bel dang chhawm peih lohte chu vaw kehin fel takin an rem a, an kalsan ve ta a ni

Bunghmuna an awm hnu hian Taitesena lawmnu, Thangrikhumi chuan pasal ah Baia a nei ta a. An inneih ni chuan Taitesena pa chuan lungchhe ṭeuh chungin fanu pasal nei anga ngaiin vawkpuin a lawi sak a ni. Tin, a lawmnu pakhat zawk, Chawnghnuaii pawhin pasal atan Khualkunga a nei ve bawk a Tin, Taitesena farnu, Kawlhnuaii pawh nula puitling lo niin Bawichhunga pasal atan a nei ve ta a ni.

Bunghmuna an awm tirh lam ti ila, Serhmuna an awm tawp lam mah atang khan Pathian Thu (Chanchin Tha), a lo thleng ve ta a. Mi tam takin hming te pein, Pathian thu an awi ve ta a. An lalpa, Hrangvunga pawhin Pathian Thu awiin Kristian a lo ni ve ta hial a A pi leh pu atanga serh leh sanga a lo neih zawng zawngte pawh chu engahmah ngai lovin a tuallaia seluphan te chu a kit ta pawp pawp mai a. Zu leh sa a nghei bawk a. Chutia an lalpa berin Pathian Thu a lo awi tak si avangin, a khua leh tualah pawh Kristianna chuan hma a sawn chak phah em em a ni

Mizoram hmun dangah chuan lal leh upate'n Kristianna an do nasa hle a; an zu leh sa hmuhna bo dawna an hriat avangin pawi an tiin, an khua leh tuia Kristiante tihrem leh tumin nasa takin an bei a. An vua a, an vel a Thenkhatte phei chu zanthim khawchhe hnuaia khua atanga hnawhchhuah leh kut tuar tam tak an awm a ni Kristian hmasa hote lah an huaisenin an nghet em em bawk a An nun a thain, thil sual tih hi an hlau a; nula rim takngial pawh sualah ngaiin an inkhap a. Fiamthu thawhte leh zahmawh sawite chenin vanram kai lohnaah an ngai a, an nun an hmang thianghlim em em a ni. Tunlai ang hian piangthar Chhandam nih inhria pawh an awm ve lo Pathian thu awia, A duh ang thlapa khawvel sualna chi zawng zawng kalsan a, nun dan thianghlim a, thih huna Pathianin vanram kai tlaka a ngaiha kai chauh tur niah an inngai a ni Tunlai miin thil tih ṭhata chhandam nih tum an tih ang hi an nun hman dan chu a ni deuh ber mai. Tunlai kan ramah zawng

piangthar, chhandam nih inhria thlamuang tak tak, sual tinreng tih serh chuang si lo, vanram kai lo tur tam tak kan awm ta zawng a nih hi! Kan hmuhsit em em, kan pi-pute khan an tifuh phian zawk mahna! Bunghmun khuaah zawng an lalpa ber Kristian a nih tlat avangin Kristiante'n tihduhdahna an tawk ve lo chauh pawh ni lovin, Kristian an pung chak hle a Kum 1906-ah phei chuan Tuhkoh, Phawka an rawn thuttir ta hial a Kristiante an hlimin an thla a muang em em a ni.

Tin, Bunghmun khuaah hian Taitesena pa (Pahanga) te nupa pawhin'fa an nei ve leh ta a Taitesena thih dawn zana piang kha chu, a u Taitesena hming than a tawi em a tin 'Hningthantawii' an ti a Nimahsela, Taitesena hming than a tawi dawn loh avang emaw ni, nausen tein a thi leh ta mai a. Bunghmun khuaa piang chu 'Hningthanchhinga' an ti a A hnuah Hrangthanchhunga te, Khianghiana te Hningthanchawla te an lo piang leh a Khianghiana hi chu an hnam hming 'Khiangte' chawia sak a ni a, a dangte hi chu an u Taitesena nihna chawia sak vek an ni.

Bunghmuna an awm lai hian 'Harhna' (Hlim Lamna)-in Kristian hote chu a rawn chim ve ta a Kristian hote chu hlimin an lam mup mup reng mai a Mahse, a hnu lawkah khawvel lam harhna 'Tlanglam zai' a lo tlu ve leh a Bunghmunah hi chuan Kristian an tam zawk avangin khaw dang ang em chuan he Tlanglam zai hi an hlimpui lo

An lal, Hrangvunga hi a pa mi, Dokhuma ang bawka buh-bal khawtlanga intodelh duh mi leh hna thawk hova awmte ngai thei lo mi a lo ni ve bawk a Chuvangin Bunghmun hi buh leh balah an intodelh em em a Kum 1910 Mautam selhsamah chuan Zoram hmun tam takin buh an thar lo va, chuvangin Bunghmun buh hi an phur huai huai mai a. Kum 1911 Mautam kum pawhin Bunghmunho chu an ṭam mangang ve lo a ni. Hetia Zoram mi tam tak

ten, Bunghmun bih an phurh chhuah nasat avang hian an lal. Hrangvunga pawhin a fate hmingah chawnn 'Khawtinchawma' te 'Khawtindawla' te a sa a ni.

Bunghmunah pawh rei tak awm ta lovin kum 1911-13 kum tawp lamah chuan khawthlang -Phuldungsei (tunah Tripura ram chhung) ah an pem thla ve ta a. Phuldungsei an awm lai hi chuan Kohhran lam pawh a ngelnghetin ram dangte pawh an dai darh ta hle a ni. Vai dawr nacharegte pawh an hriain, khawnvartuite leh nawalhte pawh an hmang tan ve ta a ni. An khawnvartui hrjaichhuah tan dan chu hetiang hian an sawi thin : Tum khat chu Nelkaug luidungah la tawlhiu an kal hlawm a, thlasik tantir lam a ni a, ruahbuka an awm lai chuan ruah a lo sur ta a, vâwt an ti em em mai a. Vai khaw hnai her, Vawmbuk khua chu an hnaih hle tawh nain tawng an thiam loh avangin Vai ina mei han chhit chu an hreh hle hlawm bawk si a. Mizopa meitalhan mei chhem an han tum a, an meibu phuai chu a lo hnâwng a, a mutkai thei ta hauh lo mai a. Chutih lai chuan vai lawng a lo chhova. Chutia meichnem tuma an beih lai chuan Vai chuan saidawinmin khawnvartui a rawn la a, hian leiha nawhalha han halsak a tum a. Mahse an la hriat ngai loh thil anih avangin tuisik leih turah an ngai a. Thenkhat chuan thing a hnâwn nak alaia tui han leih chu an phal lova, Vai chu an dawm bet a. Vai khan an hriat lohzia leh an mamawh si zia kha a hria a, a tum lui tlat bawk si a. Nakinah chuan thenkhat chuan, "A, engemaw tak a hria a ni ang e, duh leh a tum ang chuan han tihtir teh u, thing te chu a dang pawh kan fawm leh mai tur alawm," an ti a. An thing chhehah chuan khawnvartui chu a han leih a, pawalh chuan a han halsak ta a. A rim lah chu a na em em mai a. Chutianga tui alh thei ta mai chu an hmah vawikhatna nun, chutatang chuan Khawnvartui hi an hrechhuak ve ta a ni

Heng hun lai hian kan pi leh pute ho chu an la â in, an mawl e mah ti ila, Vailen tantirh atang khan Vai khan an thlen chin chin chu pawisa (tangka) hian a thleng ve nghal zel a Heng Phuldungseia an awm hnute hi chuan pawisa hmain nachang hriain an ngaihlu em em tawh a ni Pawisa erawh chu a la tlem a, a awm chhûn lah a hlu em em bawk a Aizawla Sawrkar hnuaia an inhlawh pawhin pachangin nilengin anna 8 (duli) te an hlawh thei hram a Vairam bazarah pawh Cheng khat (Re. 1/-) pawhin pachang phur khawp thil a lei thei a ni Tin, sawrkar hnathawk tunlaia cheng sang chuang hlawh thei ang hote pawh hian Chengnga (Rs 5/-) te an hlawh thei a ni

Tichuan Phuldungseia an awm lai 1919-ah vanduaithlak takin Khawsikpui âwmna (Influenza) a lo leng a, mihring an thi ta zawih zawih mai a Nikhatah mi pali-panga te, mi pariat laite an thi ta mai a He hunah hian Taitesena pi, Pahanga pawh a fapa tlangval, Khianghiana nen an thi a ni An thlanah chuan an pu, Lalhrima kah Tumpang lu an chhawm thlak kha an tar vuh mai a ni

Tichuan, thlaphang takin an lalpa, Hrangvungaiho chuan Phuldungsei atangin hmarlam Tlangsang khuaah an insuan pnei a Tlangsang khuaah hian Taitesena nau, Dotinthaia chu Kohhran Upa ah thlantlin nun, an nemnghet nghal a Tin, an tupa, Lallunga pawh Tirhkoh-ah rawih nun, nemnghet a ni bawk a Tin Taitesena fanu, Kawlhnuaii pawh 'Tirhkoh Kawlhnuaii' tih a ni Tlangsanga an awm lai hian vanduaithlak takin an nau, Hrangthanchhunga pawhin a boralsan ve leh ta a ni

Tichuan Tlangsang khuaa an awm lai hian Reiek lal, Sailianpuia hmeinu Rosailuti'n 'Kawrthah khua' a sium a Taitesena chhungte chuan Tlangsang khua (tuna Tripura ram chhung) atangin an lal, Hrangvunga kalsanin Kawrthah

khuaah chuan an pem chho ta a ni. Kawrthah khuaah chuan Dotinthata chu Kohhran Upa-ah thlan nawn ngai lovin a tang zui nghal a. Tichuan Dotinthata chu a naute, Thanchhinga leh Thanchawla'n an indansan hnu chuan in pui luahtu niin, a nu, Lianzovi pawh a awmpui zel a A nu Lianzovi pawh chu tarkuna damin Kawrthah khuaah a borai ve ta a ni

Tin, Dotinthata hian fapa pahnih a nei a, Liankhuma leh Vanlalawia te an ni Liankhuma hi Kawrthah Kohhran chuan kum 1947-ah Kohhran Upa-ah thlantlin a ni a. A pa nen Kohhranah rei lo te rawng an bawl dun hman a Kohhran Upaa an nemngheh hma deuh hlekin vanduaina a tawk ta a. Biak in ṭhutthleng tur thing an kih chu thing dangah a invawtang hlauh mai a, chumi siam tura a lawn chu a chesual paih a a tla ta a Kum 27 mi ni a, fanu leh fapa pakhat ve ve chauh nei hmanin ni 1 8.1947 ah a rawng a bawl mek LALPA hnenah a chawl ta a ni Tin, a nau, Vanlalawia pawh Kohhran Upa-ah thlantlin nun nemngheh a ni a. An pafaa Kawrthah Kohhrana rawng an bawl dun latin a pa chuan kum 1965 Krismas ruai theh dawn tepah van lam ruai theh turin a Kohhran enkawl leh a chhungte chu a kalsan ve ta a ni Tin, Taitesena farnu, Kawlhnuaii pawhin fapa pahnih a nei a, Chung a fate chu Tlanchhuaha leh Vanlalkima te an ni. Tlanchhuaha hi Langkaih lui ruam Buksang (Mizoram) khuaah a boral a, a nau Vanlalkima erawh chu tunah Borai khuaah a awm a. Amah hi Kohhran nula tlangval Zaipawlte hruaitu ber a ni. Tin, an nu Kawlhnuaii pawh tarkuna damin Kawrthah khuaah a boral a ni.

***

BUNG 9

TAITESENA RUANG LAKCHHUAH

Taitesena chu kum 70 lai thlana a mut hnuin Kawrtethawveng YMA nula-tlangvalte chuan kan ram tlawmngaihna lo tlahniam zel an hmuhin, "Taitesena ruang hi la chhuak ila, a chanchin kan hriatte thawnthu mai ni lova a tak ngei a ni tih kan hmuh chuan, kan ram tlawmngaihna lo bo tial tial pawh hi thar thawh leh theih dante awmin ani ngei hian kan hma hruai sela, a hniakhnung zuin tan lak thar leh theih dan a awm ang e," tih ngaihtuahna an nei a

Tichuan, kum 1973 ah chuan Kawrtethawveng YMA nula tlangvalte chuan Pu Saichala chu Pu Vanlalawia Kawrthah khuaa mi hnenah Taitesena ruang lak-chhuah phalna dil turin an tir a. Pu Saichala chuan Pu Lalawia hnenah chuan, "Hei le, Awia, kan nula leh tlangvalte chuan' kan- ram tlawmngaihna lo tlahniam zelte hi an thlirin Taitesena ruang hi phawrh ila thawnthu mai ni lova a tak ngei hi hmuh a lo nih chuan, eng emaw chenah kan rilrute titharin tlawmngaihna lamah pawh kan ziaawm theih an ring a, an hmahruaitu atan an duh ta a ni Nimahsela, chuti maia mi thlan han hai chu thiltih mai chi a ni lo tih an hria a Ngun taka kan han ngaihtuah leh kan han chhui vang vang in nang hi an chhungkaw ziding ber leh phal theitu i nini kan hria a Chuvang chuan lakchhuah kan rawn dil cne a ni ?" a ti a.

Pu Lalawia chuan, "Keini pa kum 70 lai thlana lo mu tawh, nula leh tlangvalte'n hmahruaitu atan an duh a tangkaina awm dawnna an rin phawt chuan engahnge kan p'ial loh ang." a ti a. Lehkhai ziak ngei thaa an hriat avangin hetiang hian an ziak a

'Kawrtethawveng nula leh tlangvalte'n Taitesena ruang lakchhuah min dil hi ka phalsak e,' Lalawia, Kawrthah

Nimahsela, an duh anga thiltih rum rum a lo harsat avangin phaina an hmuh atanga kum thum lai hnuah chuan lakchhuah an tum thei ta chauh a ni.

Taitesena ruang lakchhuah chungchangah hian kan rilrua zawhna pawimawh tak lo awm nghal chu—'Taitesena ruang ngei a ni chiah dawn em ni? Engtinnge chu leh chen ah Taitesena thlan an hriat dik theih tehlul ang? Midang ruang pawh a ni mai thei lovang maw?' Heng zawhnate hi a pawimawh reng mai. Thil ni lo tawp ni anga ngaia, tinsual palh pawh awm thei tak a ni reng a ni Amaherawhchu, heriang hian lo chhui ila, thil nih dan kan hriefiah thei awm e. Taitesenate hun lai hian tunlai anga thlanmualte neia inrem thlapa inphum chu ni se, thlanlungte an phun ve si lova, kum hnih khat lekah pawh tu hnn hriat hran theih rual a ni lo tawp ang le Nimahsela Taitesena te hun lai hian thlanmual bik an nei lova, animahni in bul kawtkaiah emaw, thingkhawn hnuaiah emaw an inphum mai thin a. Chuvangin, thlan chungchangah chu in an inchawhpawlh ngai lo. In-thenawm pawh nise, a hmar zawk emaw a chhim zawk emaw a chhak zawk emaw a thlang zawk emawin a hriat hran theih tho thin. Taitesena te thih hi Serhmunlio Bunghmuna an pem dawn kum a ni a An lal hovin an vaiin an pem vek a Chumi hnuah tumah Serhmun-an awmin, Taitesena te in hmun luah an awm bawk hek lo Tin, Serhmun khaw hmun hlui pawh tun thleng hian chuti takin a la danglam lova, an lal in hmun te, an zawlbuk hmun te, an veng thler mual te leh tuikhur kawng leh feh kawng te chenin chiang takin a la hriat theih a Hei hi 'chumi, khami chu a ni' tia fel taka li sawi thei te mi eng emaw zat an la dam a.

Taitesena te in hmun pawh fel taka hria a la sawi thei te an la awm bawk a. Kan sawi tawh ang khan thlan lam ah midang nen an inchawhpawlh loh em avangin Serhmunah hian Taitesena te inhmuna thlana ruang awm chu Taitesena ruang a ni ngei tur a ni.

Tin, Vengtawna thlan te, Zingkela thlan te leh Dezika thlan te pawh chiang taka hriat theih a la ni a Vungtawna thlana Bung an phun pawh a la awm a, tunah chuan 'Bungpui' tih tling a ni tawh a ni

TAITESENA RUANG LA CHHUAK TURIN AN THAWK

Kum 1976 March ni 8-ah chuan Kawrtethawveng nula tlangval sawmnga rual zet chu, an Village Council President Lunghnema te, Upa Saichala te leh pasaltha Saithana teho kaihhruaia upaten tawlhlohpuan bâta fei hawl chhuakin dar 11.40 (AM) ah Serhmun panin an chhuak ta a Bunghmun an thlenin Bunghmun thlanmualah ram tana nun petu, tlangval Malsawma, Pte (MNA) thlanah nula Hranghanchhungi'n pangpar a dah a, sunna hunserh te an neih zawhin Serhmun lam panin an kal leh ta a Serhmun thlawhbawkah an riak a, a tuk dar 8 50 (AM) ah chuan Serhmun khaw hlui, Taitesena thlan awmna chu an pan ta a Tin, Serhmun thlawhbawk nula tlangvalte'n an zui nghal bawk a March 9 1976 chawhma lam (dar 10 15) ah Taitesena thlan hmun chu an thleng ta a An inbuatsaih fel hnu chuan an zinga upa ber, Pu Saichala'n a thlan chu a chêk tan a, midangin an chhunzawm ta a Dar 12 50 (PM) ah thlan 'kuang' chu an lailang a, dar 1 40 ah lungkuangchu an kar hawng a YMA President Pu Hmangaiha leh pasaltha Saithana n a ruang leh kuang chhunga thildang awmte chu an la chhuak a (Ruang zinga thildang awmte chu hengte hi an ni Tnimkual 2, Thifâng 2 leh Dumbawm a chhina darthlalang awm, a ni)

YMA President, Hmangaiha chuan ruang lakchhuah pahin, "Tlangval Taitesen i hnung zui tumin kan la vu lam che a; tunah hian kan Mizo nuaphung leh mizia [illegible] turin i hnathawh, kum 70 lai i lo chawlhsa i tawh chu chhunzawm leh turin lo tho rawh le," a ti a Pu Saithana'n, "Tlangval Taitesen, i thianten i hnungzui duhin hei an rawn lam che a, tirawh, tlawmngaihna zawhzawzo, kapdai val i tho ang le," a ti a Ruang chu an rawn la chhuak

ta a. V C P Lunghnema leh V.C Secretary Thanseia'n chibai an lo buk a Pu Lunghnema (VCP) chuan, "Khaw nu leh pa, upa duhawm tak takte u, hei kan nula-tlangvalte'n an hruaitu tûr an thlan chu zui turin a lo tho ta a, chibai lo bûk theuh ula a hnung zuitu turte hnenah chuan kaltir zel rawh ule," a ti a, upate ho kutah a pe chhawng a. Pu Nghilhlova'n, "E, nula-tlangvalte u, in hruaitu tura in thlan lo tho leh ta chu chibai lo buk theuh rawh u," a ti a. Chibai an buk kim hnu chuan Pu Zakunga'n a kuang tharah chuan a dahiut ta a ni.

Taitesena thlan hi—

A thuk lam	— Feet 6 leh inch 1
A kuang sei zawng	— Feet 5 leh inch 8
A kuang zau zawng	— Feet 1 leh inch 4
A kuang bang san zawng	— Feet 1

Tichuan, an inpeih fel hnu chuan Taitesena chu Kawrtethawveng lam panin an hawpui ta a. Serhmun Thlawhbawk an thlen chuan mipuiin urhsun takin an lo hmuak a, Blackboard-ah 'WELCOME, HERO TAITESENA OF SERHMUN (W)—9 3.1976' tiin a i lo tar a. Serhmun Tnlawhbawk Committee Chairman, Pu Rokunga'n, "Kan khaw tlangval vanduaina lo tawk chu puanin ka han tuam ang e," tiin puandumin a tuam a. An Zirtirtu, Pu Thanmawia'n, "Mi huaisen leh tlawmngai, Taitesena, sahrang sakawlh hmaa i tawlh ngai loh avangin Tawlhlohpuan hian ka khuh ang che," tiin a khuh a. "Pasaltha huaisen, Taitesena, kan khaw mi ngei i ni a; mahse i thlan hmun hi kan sawrkarin an rizap ta si a; Chhungkhat lainate'n duh hun huna tlawh theih a nih dawn loh avangin, kan khua i chhuahsan tur hi kan ui em em che a ni. Nang mi tlawmngai leh huaisen i nih avangin pasaltha No ka hlan ang che," tiin seki No a hlan bawk a. Khawchhung an luhpui a, mitthi dar an vaw nghal a, Pu Zawlkiplala inah a thleng a. Zanah chuan nula leh tlangvalin a lu an menpui tlaivar a. A tukah chuan Serhmunho chuan, kan khaw tlangval Taitesena thlaichhiahna

leh thlahna atan tiin vawkpa sumnga zet an talh a Ruai an ei kham fela an inpeih hnu chuan Kawrtethawveng lam panin an kalpui leh ta a.

Bunghmun Thlawhbawkkah chuan an Zirtirtu Pu Khuailuna leh YMA President, Pu Hrinliana hovin an lo hmuak a. An chawlh hahdam thingpuite an in fel hnu chuan an kal leh dawn ta a. An kal dawn chuan pasaltha Saithana chuan, "Tlangval Taitesen, i hnung zui tura inpe, Kawrtethawveng lam amiten an lo nghakhlel ang che, tirawh le, i kal ang," a ti a, an kal leh ta a.

Kawrtethawveng kawtchhuah an thlen chuan mipui tam takin an lo hmuak a. Thingpui an sem lai chuan Pu Lunghnema (VCP) chuan No a la a, "Tlangval Taitesen, nang huaisen leh tlawmngai, Pasaltha No hi a hmasa berin kan tawk phawt ang che," tiin a hlangah Taitesena chu a va hlan a Chumi hnuah chuan miding chuan an in ve ta a ni An inpeih fel hnu chuan an kal leh ta a, Kawrtethawveng khawchhung an luhpui ta a. Pu Lunghnema (VCP) inah a thleng a Zanah chuan nula-tlangvalin an tlaivarpui a, a tukah chuan vawkpa sum ruk zet talhin, Pu Lunghnema chuan arpa chhiarkhuanin a thlaichhiah a ni

Taitesena ruangin Kawrtethawveng a lo thlen veleh, an fapa Lalawia (Kawrthah) chuan a fanu Lalthanpuii leh Laltanpuii hruaiin an va tlawh vat a An lo haw chuan thenruaite sawmin a inah thlanthutna an nei a. 'I in tlawh turin i rawn sawm lo em ni?' tia zawhna chu Pu Lalawia chuan, "Mihring chhungkhat laina lam thuah chuan kan hnen hi a awmna âwm ni mah se, Kawrtethawveng nula leh tlângvalte'n an hruaitu atana an va hruai chhuah a ni a, keini ain an chawimawi thiam zawk a, an hnena a awm rih saw a tha e. Kan pa kum 70 lai thlana lo mu tawh lo mikhual tur chuan kan inchhung pawhin a la zo rih lo va, a va hruaitute ho chawhlui lo kilpuinate kan neih remchan tikah min rawn tlawh ve tur chuan kan la sawm ang chu.

Kan pa ni mah se, kan ta a ni tawh bik lo va; Zorama amah ngaihsangtute leh chawimawia a hmakhnung zui peih nula leh tlangval YMA-te ta ni turin an hnenah kan hlan tawh a, kan intihthuna tur ber chi a ni tawh lem lo ve,' tiin a chhang a ni.

Kawrtethawvenga Taitesena a awm lai hian Pu Zalawma, Deputy Minister (Mizoram) pawhin Kawrthah atangin a va tlawh a, mi tlawmngai hmingthang a lo nihna avanga zah takin Pu Zalawma chuan chawimawina pangpar a kuangah a hlan a ni.

Taitesena chu Mamit nula-tlangval YMA-te'n an khuaa zin turin an zuk sawm a An sawmna angin a han zin a Mamit khaw mipui chuan ropui taka chawimawiin chawhlui kilpuina te an lo neih hnuin leh ralna pawisa leh puan khuhna tam tak dawngin Taitesena chuan Kawrtethawvengah a hawsan leh ta a ni

Chumi hnuah Central YMA-te'n Aizawla zin chho tura an sawmna angin ni 17 9 1976 ah Kawrtethawveng chhuahsanin Mamitah a riak chhova. A tukah Mamit atangin Hmunpuiah a riak chho leh a Hmunpui atangin Sairang tlawhin Aizawl a lut ta a ni. Taitesena Aizawl zin hi Kawrtethawveng atanga zuitu eng emawzat bakah a khaw tlawh khawtin atangin nula tlangval engemaw zatin an zui bawk a ni. Tin, Sairangah chuan motor hian pahnih lain Central YMA nula tlangvalte chuan an lo zuk hmuak a. Mizoram khawpui, Aizawl a luh ni chuan Taitesena chu mipui sang tam takin Chanmari kawnah ropui takin an lo hmuak a. Kan Mizo tlangval tlawmngai hmingthang, Mizo History-a a chanchin reh ngai tawh lo tur a nihna te hre-reng leh zahder takin, kan Mizo mihan—mi lal zawng zawng te pawhin chawimawina ropui tak an lo hlan a. Hei hian Mizoten tlawmngaihna kan la hlutsakzia leh kan ngaihsanzia

a tilang em em a ni. Taite ena hi Aizawl khawpuiah chuan Theatre Hall (tuna Vanapa Hall ni ta) ah hian Central YMA in Office-a a luah lain a thleng a ni

Tin, Taitesena chuan Aizawl atangin Kolasib-a Central YMA Conference 1976 zuk hmangin Khuallian (Chief Guest) ah a zuk tang a Chumi hnuin Aizawl khawpuiah a chho leh a. Aizawl hi kan Mizo mihan-milal leh mi ropuite awm khawmna hmunpui a nih avangin Taitesena pawh Kawrtethawveng lami haw thla leh rih lovin, awmhmun a bengbel ve ta rih a ni

"Aw, tlawmngaihna hlu, Zofate nun parmawi,
Kan Zoiam nuam hmuntinah hian,
Thang leh tharte nunah chuai chuang lovin,
A tharin lo par chhuak reng rawh se,"

LUNGAWINA

Mitinte duhaisam chu Lungawina hi a ni. Lungawina chi khat chu YMA PRESS-ah zawn theih a nih avangin mite'n an pan huai huai mai. Lungawithlak takin hengte hi an buatsaih thin :—

1. *Lehkhabu*
2. *Invitation Card*
3. *Cash Memo leh Bill Form*
4. *Certificate*
5. *Letter head*
6. *Nepnawi dang nen.*

YMA PRESS
Regd. No. 58/01/01124/PMT/SSI of 18 5 87
Approved by Govt. of Mizoram.